

4

Sectores produtivos

O estudo dos sectores produtivos da área funcional de Santiago realízase abordando, en primeiro lugar, a análise do panorama xeral da área funcional para, posteriormente, tratar por separado cada un dos catro sectores en que se divide a produción: sector primario e industrias relacionadas, sector industrial, construción e servizos.

Esta análise baséase fundamentalmente nos datos facilitados polo Directorio de empresas (Dirce), polo servizo de información Ardán do Consorcio da Zona Franca de Vigo, polo *Informe económico-financiero y de la competitividad. Galicia 2006* de Ardán e no *Anuario de estadística agraria* da Consellería do Medio Ambiente.

É importante ter en conta que a información recollida polo servizo de información Ardán no seu informe sobre as actividades empresariais ten unha limitación de alcance ao referirse exclusivamente a empresas cun volume de facturación no ano 2004 superior a 30.000 euros e das que están dispoñibles datos polo menos de dous anos consecutivos, de xeito que se están a tratar só as firmas máis importantes e con domicilio social no interior da área funcional.

A través desa información descríbese a evolución en termos competitivos das empresas da área funcional mediante as principais variables económicas e financeiras de contido estratéxico durante os anos 2003 e 2004, facendo fincapé nos aspectos da súa rendibilidade e a súa produtividade.

Panorama xeral

O Directorio de empresas de Galicia (**cadro 4.1.**) contabiliza un total de 8.634 empresas no conxunto da área funcional de Santiago, o que supón o 32% do total provincia de A Coruña, así como o 13,1% do conxunto de Galicia. O 52,3% das empresas da área funcional localízanse na comarca de Santiago, seguida da comarca do Barbanza, onde están situadas o 15,2% das devanditas 8.634 empresas.

Atendendo á distribución segundo a súa condición xurídica, das 8.634 empresas consideradas polo Directorio de empresas 2004 na área funcional de Santiago, 6.073, o 70,3% das empresas, correspóndese con “sociedades de responsabilidade limitada”, o 5,2% con “sociedades anónimas”, o 1,9% son “sociedades cooperativas” e o 22,5% son empresas incluídas dentro da categoría de “outros”. Na provincia de A Coruña, estas porcentaxes son do 70,7%, 6,4%, 1,6% e 21,3%, respectivamente (**anexo 4.1.**).

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

Empresas na área funcional de Santiago 2004: distribución segundo actividade e comarca (1)

	Arzúa	Barbanza	Barcala	A	Muros	Noia	Ordes	Santiago	O Sar	Terra de Melide	Xallas	Total área funcional	Total A Coruña	Total Galicia
Industrias extractivas														
Extracción de produtos energéticos	-	2	-	-	-	1	3	8	1	1	1	17	56	346
Extracción doutros minerais agás produtos enerxéticos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3
	-	2	-	-	-	1	3	8	1	1	1	17	54	343
Industrias manufacturadeiras	55	166	24	31	82	123	476	84	39	40	1,120	3,257	8,446	1,399
Industria da alimentación, bebidas e tabaco	13	50	4	8	21	8	53	13	8	7	185	459	1,007	1,399
Industria téxtil e da confección	12	17	6	8	4	55	59	8	16	1	186	544	1,007	1,007
Industria do coiro e do calzado	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4	11	11	28
Industria da madeira e da cortiza	11	20	1	4	16	8	46	8	6	-	120	319	947	947
Industria do papel, edición, artes gráficas e reprodución de soportes gravados	-	9	1	-	5	6	108	4	-	1	134	382	788	788
Coqueiras, refinado de petróleo e tratamento de combustíbeis nucleares	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Industria química	1	5	-	-	-	-	8	1	1	-	16	46	112	112
Fabricación de produtos de caucho e materias plásticas	1	1	-	1	-	2	1	6	1	-	12	51	174	174
Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	4	9	1	3	6	9	28	6	2	11	79	216	760	760
Metallería e fabricación de produtos metálicos	7	23	6	5	16	20	79	25	4	13	188	551	1,539	1,539
Industria da construción de maquinaria e equipo mecánico	-	5	-	-	1	5	17	2	-	3	33	136	344	344
Industria de material e equipo eléctrico, electrónico e óptico	-	1	-	-	-	1	15	-	-	-	17	71	195	195
Fabricación de material de transporte	-	17	-	-	-	6	1	7	2	-	34	136	431	431
Industrias manufacturadeiras diversas	4	9	5	2	6	9	55	7	2	3	102	335	724	724
Producción e distribución de enerxía eléctrica, gas e auga	1	5	1	1	2	-	23	1	2	1	37	183	109	109
Construción	72	253	40	35	135	189	621	74	38	52	1,509	4,512	11,432	11,432
Servizos	172	885	122	75	317	400	3,399	282	170	149	5,951	18,979	45,781	45,781
Comercio, reparación de vehículos de motor, motociclistas ciclomoteres, artigos persoais e de uso doméstico	77	428	61	39	154	173	1,184	143	81	70	2,410	7,419	19,060	19,060
Hostalería	27	122	12	13	35	53	395	29	28	19	733	2,066	5,123	5,123
Transporte, almacenamento e comunicacións	18	64	7	3	9	39	162	21	16	9	348	1,081	2,832	2,832
Intermediación financeira	3	7	3	3	4	7	44	7	4	7	89	321	782	782
Actividades inmobiliarias e de alugueiro, servizos empresariais	25	157	21	8	68	72	982	43	29	32	1,437	5,217	11,384	11,384
Educación	5	30	4	1	12	5	154	4	1	2	218	547	1,257	1,257
Actividades sanitarias e veterinarias, servizos sociais	7	18	3	2	13	13	129	3	1	2	191	621	1,447	1,447
Outras actividades sociais e de servizos prestados á comunidade, servizos persoais	10	59	11	6	22	38	349	12	10	8	525	1,707	3,896	3,896
Total	300	1,311	187	142	537	715	4,527	422	250	243	8,634	28,987	66,114	66,114

(1) O Dire cubre todas as actividades económicas agás a produción agraria e pesqueira, os servizos administrativos da Administración Central, Autónoa e Local (incluída a Seguridade Social), as actividades das comunidades de propietarios e o servizo doméstico.

Fonte: Elaboración propia a partir de /GE, Directorio de empresas de Galicia

Cadro 4.1.

Do total de empresas contabilizadas na área funcional de Santiago, o 27,9% das mesmas son empresas enmarcadas dentro da actividade de “Comercio, reparación de vehículos de motor, motocicletas, artigos persoais e de uso doméstico”. A nivel comarcal, o 49,1% das empresas desta actividade están localizadas na comarca de Santiago, con 1.184 empresas (**cadro 4.1.**).

As empresas incluídas dentro da actividade de construción ocupan o segundo lugar en importancia en canto ao número de empresas se refire. Esta actividade acolle a 1.509 empresas (o 17,5% do total de empresas da área obxecto de estudio), das que o 41,1% das mesmas están localizadas na comarca de Santiago, con 621 empresas, seguida pola comarca do Barbanza, con 253 empresas construtoras.

A continuación destacan polo número de empresas as “Actividades inmobiliarias e de alugueiro, servizos empresariais”, co 16,6% das empresas da área funcional. A nivel comarcal, segue sendo na comarca de Santiago onde se localizan un maior número de empresas, 982, que supoñen o 68,3% do total da área funcional, seguida en número pola comarca do Barbanza, con 157 empresas.

En cuarto lugar, salienta polo número de empresas as actividades de Hostalería, co 8,5% do total de empresas da área funcional de Santiago, destacando a comarca de Santiago, con 395 empresas nesta actividade, o que supón o 53,9% do total da área funcional.

Finalmente, cómpre facer referencia ás industrias manufactureiras, que supoñen o 13% do total de empresas da área considerada. Dentro das mesmas cabe destaca-las empresas de metalurxia e fabricación de produtos metálicos, con 198 empresas, o 17,7% do total de industrias manufactureiras da área funcional, seguidas da industria téxtil e da confección, con 186 empresas, o 16,6% do total das empresas manufactureiras, das da alimentación, bebidas e tabaco, con 185 empresas, o 16,5% do total das industrias manufactureiras da área analizada, e, para rematar, das “Industrias do papel; edición, artes gráficas e reprodución de soportes gravados”, que, con 134 empresas, supoñen o 12% do total.

A comarca de Santiago é onde se localizan un maior número de empresas. Dentro da mesma destaca polo número de empresas o concello de Santiago de Compostela, onde están localizadas 3.360 empresas, o que representa o 74,2% do total de empresas da comarca e o 38,9% do total de empresas da área funcional. Analizando as distintas actividades empresariais (**cadro 4.2.**), obsérvase como o concello de Santiago de Compostela é o máis importante en canto ao seu número en cada unha das actividades.

A distribución das empresas segundo o estrato de asalariados, analizada no **cadro 4.3.**, mostra como das 8.634 empresas recollidas no Dirce, dentro da área funcional de Santiago, o 99,8% son pequenas ou medianas empresas, existindo só 13 empresas catalogadas como grandes empresas, das que 9 teñen entre 250 e 499 asalariados e 4 teñen máis de 500 asalariados, estando localizadas dúas na comarca de Santiago e outras dúas na comarca do Barbanza.

Dentro das pequenas e medianas empresas, predominan as denominadas microempresas, as que posúen menos de 9 asalariados, existindo na área funcional 7.522 microempresas, o que representa o 87,2% do total de empresas da área funcional. Así mesmo, destaca que dentro destas microempresas o 69,6% das mesmas teñen entre 0 e 2 asalariados. Obsérvase polo tanto o minifundismo empresarial existente na área funcional de Santiago, onde non se modifica a tendencia existente no conxunto de Galicia.

Antes de entrar a estudar os datos presentados por Ardán para as empresas da área funcional de Santiago no ano 2004, descríbense brevemente algúns rasgos fundamentais da estrutura empresarial dende o punto de vista da competitividade. Á hora de levar a cabo esta análise trátase de recoñecer nas empresas analizadas características significativas dunha alta competitividade, como alto crecemento dos ingresos, alta rendibilidade, alta xeración de riqueza ou elevada produtividade.

Empresas na área funcional na comarca de Santiago 2004: distribución segundo actividade ⁽¹⁾

	Ames	Boqueixón	Brión	Santiago	Teo	Val do Dubra	Vedra	Total comarca	Total área funcional
Industrias extractivas									
Extracción de produtos enerxéticos	-	1	-	5	-	-	2	8	17
Extracción doutros minerais agás produtos enerxéticos	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	1	-	5	-	-	2	8	17
Industrias manufacturais									
Industrias da alimentación, bebidas e tabaco	49	21	13	301	54	13	25	476	1.120
Industria téxtil e da confección	6	1	-	23	11	2	10	53	185
Industria do coiro e do calzado	6	9	2	30	9	3	-	59	186
Industria da madeira e da cortiza	6	-	4	19	9	-	6	46	4
	9	2	4	92	5	-	-	108	134
Industria do papel; edición, artes gráficas e reprodución de soportes gravados	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Coquerías, refinado de petróleo e tratamento de combustíbeis nucleares	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Industria química	-	-	1	4	2	-	1	8	16
Fabricación de produtos de caucho e materias plásticas	-	-	-	1	-	-	-	1	12
Fabricación doutros produtos minerais non metálicos	4	-	2	14	4	1	1	28	79
Metallurxia e fabricación de produtos metálicos	9	2	2	49	7	5	5	79	198
Industria da construción de maquinaria e equipo mecánico	1	-	-	14	1	-	1	17	33
Industria de material e equipo eléctrico, electrónico e óptico	2	1	-	12	1	-	-	15	17
Fabricación de material de transporte	-	1	-	6	-	-	-	7	34
Industrias manufacturais diversas	6	4	-	37	5	2	1	55	102
Producción e distribución de enerxía eléctrica, gas e auga									
Construción	67	25	27	383	79	21	19	621	1.509
Servizos									
Comercio, reparación de vehículos de motor, motociclistas ciclomotores, artigos persoais e de uso doméstico	338	32	40	2.649	233	41	66	3.399	5.951
Hostalería	137	13	22	862	94	27	29	1.184	2.410
Transporte, almacenamento e comunicacións	31	2	4	317	27	4	10	395	733
Intermediación financeira	11	3	1	125	8	3	11	162	348
Actividades inmobiliarias e de alugueiro, servizos empresariais	2	1	-	35	5	1	-	44	89
Educación	109	5	11	783	58	4	12	982	1.437
Actividades sanitarias e veterinarias, servizos sociais	9	1	-	135	8	-	1	154	218
Outras actividades sociais e de servizos prestados á comunidade; servizos persoais	11	-	-	108	10	-	-	129	191
	28	7	2	284	23	2	3	349	525
Total	454	79	80	3.360	366	76	112	4.527	8.634

(1) O Dircex cubre todas as actividades económicas agás a produción agraria e pesqueira, os servizos administrativos da Administración Central, Autónoma e Local (incluída a Seguridade Social), as actividades das comunidades de propietarios e o servizo doméstico.

Fonte: Elaboración propia a partir de IOE. Directorio de empresas de Galicia

Cadro 4.2.

Empresas da área funcional de Santiago segundo estrato de asalarados 2004

	Arzúa	Barbanza	A Barcala	Muros	Noia	Ordes	Santiago	O Sar	Terra de Melide	Xallas	Total área funcional	A Coruña	Galicia	España (1)
Pequena e mediana empresa	300	1.308	186	141	537	715	4.520	421	250	243	8.621	26.864	66.091	3.050
Microempresa	263	1.145	169	126	490	607	3.907	362	234	219	7.522	23.324	57.548	2.332
de 0 a 2 asalarados	192	789	126	89	330	419	2.734	237	165	158	5.239	16.587	40.125	1.571
de 3 a 5 asalarados	37	234	33	30	108	117	782	78	43	40	1.502	4.472	11.507	444
de 6 a 9 asalarados	34	122	10	7	52	71	391	47	26	21	781	2.265	5.916	317
Pequena empresa	35	147	16	12	45	93	528	50	16	24	966	3.100	7.582	530
de 10 a 19 asalarados	30	94	10	9	33	51	328	27	14	16	612	1.901	4.726	277
de 20 a 49 asalarados	5	53	6	3	12	42	200	23	2	8	354	1.199	2.856	253
Mediana empresa	2	16	1	3	2	15	85	9	-	-	133	440	961	188
de 50 a 99 asalarados	1	8	1	3	2	10	51	8	-	-	84	294	652	102
de 100 a 249 asalarados	1	8	-	-	-	5	34	1	-	-	49	146	309	86
Gran empresa	-	3	1	1	-	-	7	1	-	-	13	49	97	60
de 250 a 499 asalarados	-	1	1	1	-	-	5	1	-	-	9	30	63	29
500 ou máis asalarados	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	4	19	34	31
Total	300	1.311	187	142	537	715	4.527	422	250	243	8.634	26.913	66.188	3.110

(1) Nas empresas con sede social "España" inclúense as empresas que realizan actividades en Galicia e que teñen a súa sede social fóra de Galicia.
Fonte: *Elaboración propia a partir de IGE, Directorio de empresas de Galicia*

Cadro 4.3.

Así, pódense distinguir os seguintes cualificadores competitivos:

- **Gacela:** empresa cun crecemento sostido dos seus ingresos de explotación por riba do 25% durante tres anos consecutivos. No conxunto de Galicia no ano 2004 existían 540 empresas con esta cualificación, sendo destacable o feito de que estas empresas no período 2002-2004 tiveron un crecemento anual dos seus ingresos de máis do 56% de media. A maior porcentaxe destas empresas está localizada no sector da construción. Atendendo ao número de empresas por comarcas, obsérvase que estas empresas gacela localízanse principalmente nas comarcas que teñen como cabeceira a unha cidade galega destacada. Encabeza a clasificación A Coruña, con 105 empresas gacela; Vigo rexistra 87 e Santiago, Ourense e Pontevedra, 41, 35 e 34 empresas gacela, respectivamente.

Das devanditas 540 empresas gacela existentes en Galicia, 63, isto é, o 11,7%, están localizadas na área funcional de Santiago. Seis das dez comarcas que compoñen a área funcional obxecto de estudo presentan empresas gacela, destacando a comarca de Santiago, con 41, seguida a distancia pola comarca do Barbanza, con 11 (**cadro 4.4.**).

- **Alto rendemento:** empresas cunha rendibilidade económica media do 25% durante tres anos consecutivos, sen que en ningún ano dito valor se reduza por debaixo do 15%. Da mostra de empresas analizada no *Informe económico y financeiro de la competitividad. Galicia 2006* (12.994 empresas), só 276 poden considerarse como empresas de alto rendemento, das que o 34,1% pertencen ao sector servizos.

Na área funcional de Santiago están localizadas 40 empresas de alto rendemento, o que representa o 14,5% do total destas empresas en Galicia. A nivel comarcal, **cadro 4.5.**, destaca Santiago, con 27 empresas de alto rendemento, o 67,5% das existentes no conxunto da área funcional e o 9,8% das existentes no conxunto de Galicia.

- **Xeradora de riqueza:** empresas cun valor engadido elevado e crecente. No conxunto de Galicia teñen esta cualificación un total de 104 empresas, das que o 68,3% pertencen aos sectores de fabricantes, construción e distribución por xunto. Na área funcional de Santiago, tal como se desprende do **cadro 4.6.**, existen un total de 16 empresas “xeradoras de riqueza”, o que supón o 15,4% das que dispoñen desta cualificación no conxunto de Galicia, representando así mesmo as citadas 16 empresas o 1,2% do total de empresas da área funcional. Esta porcentaxe é superior á existente en Galicia, onde as empresas coa cualificación de xeradoras de riqueza supoñen o 0,9% do total de empresas analizadas na mostra. Como acontece nos casos anteriores, dentro da área funcional destaca a comarca de Santiago, onde existen 13 empresas xeradoras de riqueza, o que representa o 81,3% do total da área funcional e o 12,5% das existentes no conxunto de Galicia.

- **Alta produtividade dos recursos humanos:** empresas onde o valor engadido por empregado sitúase entre o 25% dos mellores valores do sector no que se atope, ademais de crecer por riba do 10% ao longo de tres anos consecutivos. Só o 1,5% das empresas analizadas na mostra para o conxunto de Galicia teñen esta cualificación, isto é, 189 empresas, das que o 23,8% pertencen ao sector da construción e o 21,2% a fabricantes. No conxunto da área funcional, **cadro 4.7.**, existen un total de 21 empresas con alta produtividade dos recursos humanos, o 11% das existentes en Galicia, destacando a comarca de Santiago, que, con 17 empresas, acolle ao 9% das empresas con esta cualificación existentes en Galicia.

- **Ben xestionadas:** empresas que presentan bos parámetros no seu cadro de mando, fundamentalmente de crecemento, rendibilidade, produtividade e liquidez. Os valores deben estar por riba da mediana do seu sector ao longo de tres anos consecutivos. No conxunto de Galicia, como se recolle no **cadro 4.8.**, existen un total de 303 empresas clasificadas como ben xestionadas, o que supón o 2,3% do total da mostra analizada, das que o 30% pertencen ao sector de distribución por xunto e o 21,2%, ao sector de fabricantes. No conxunto da área funcional de Santiago existen un total de 46 empresas clasificadas como ben xestionadas, que representan o 15,2% das existentes en Galicia. Destaca o feito

As empresas gacela da área funcional de Santiago: distribución por comarcas

Comarca	Empresas gacela		empresas total	empresas gacela/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	41	7,59	829	4,95
O Barbanza	11	2,04	289	3,81
Ordes	6	1,11	144	4,17
A Barcala	2	0,37	26	7,69
O Sar	2	0,37	95	2,11
Xallas	1	0,19	58	1,72
Total área funcional	63	11,67	1.441	4,37
Total Galicia	540	100,00	12.651	4,27

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad. Galicia 2006

Cadro 4.4.

As empresas de alto rendemento da área funcional de Santiago: distribución por comarcas

	Empresas alto rdto		empresas total	empresas alto rdto/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	27	9,78	829	3,26
O Barbanza	5	1,81	289	1,73
Muros	2	0,72	17	11,76
Ordes	2	0,72	144	1,39
Terra de Melide	2	0,72	37	5,41
O Sar	1	0,36	95	1,05
Xallas	1	0,36	58	1,72
Total área funcional	40	14,49	1.469	2,72
Total Galicia	276	100,00	11.832	2,33

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad. Galicia 2006

Cadro 4.5.

As empresas xeradoras de riqueza da área funcional de Santiago: distribución por comarcas

	Empresas xeradoras de riqueza		empresas total	empresas x rq/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	13	12,50	829	1,57
O Barbanza	1	0,96	289	0,35
Ordes	1	0,96	144	0,69
Terra de Melide	1	0,96	37	2,70
Total área funcional	16	15,38	1.299	1,23
Total Galicia	104	100,00	11.343	0,92

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad Galicia 2006

Cadro 4.6.

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

As empresas con alta produtividade dos recursos humanos da área funcional de Santiago: distribución por comarcas

	Empresas alta produtividade		empresas total	empresas alta prodvtv/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	17	8,99	829	2,05
O Barbanza	1	0,53	289	0,35
A Barcala	1	0,53	26	3,85
O Sar	1	0,53	95	1,05
Terra de Melide	1	0,53	37	2,70
Total área funcional	21	11,11	1.276	1,65
Total Galicia	189	100,00	11.993	1,58

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad Galicia 2006

Cadro 4.7.

As empresas ben xestionadas da área funcional de Santiago: distribución por comarcas

	Empresas ben xestionadas		empresas total	empresas ben xestionadas/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	29	9,57	829	3,50
Ordes	6	1,98	144	4,17
O Barbanza	4	1,32	289	1,38
O Sar	2	0,66	95	2,11
Arzúa	1	0,33	45	2,22
Muros	1	0,33	17	5,88
Noia	1	0,33	81	1,23
Terra de Melide	1	0,33	37	2,70
Xallas	1	0,33	58	1,72
Total área funcional	46	15,18	1.595	2,88
Total Galicia	303	100,00	12.509	2,42

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad Galicia 2006

Cadro 4.8.

As empresas exportadoras da área funcional de Santiago: distribución por comarcas

	Empresas exportadoras		empresas total	empresas exportadoras/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	57	4,26	829	6,88
O Barbanza	31	2,32	289	10,73
Ordes	11	0,82	144	7,64
O Sar	9	0,67	95	9,47
Xallas	6	0,45	58	10,34
Noia	2	0,15	81	2,47
Terra de Melide	2	0,15	37	5,41
Arzúa	1	0,07	45	2,22
Muros	1	0,07	17	5,88
Total área funcional	120	8,96	1.595	7,52
Total Galicia	1.339	100,00	12.889	10,39

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad Galicia 2006

Cadro 4.9.

**As empresas con certificación medioambiental da área funcional de Santiago:
distribución por comarcas**

	Empresas con certificación		empresas total	empresas con certificación/total
	(nº)	(%)	(nº)	(%)
Santiago	55	5,33	829	6,63
O Barbanza	17	1,65	289	5,88
Ordes	16	1,55	144	11,11
O Sar	6	0,58	95	6,32
Arzúa	5	0,48	45	11,11
A Barcala	4	0,39	26	15,38
Noia	3	0,29	81	3,70
Xallas	2	0,19	58	3,45
Total área funcional	108	10,47	1.567	6,89
Total Galicia	1.032	100,00	12.861	8,02

Fonte: Ardán: Informe económico-financiero y de la competitividad Galicia 2006

Cadro 4.10.

de que o 63% das empresas clasificadas como ben xestionadas existentes na área funcional están localizadas na comarca de Santiago.

Ademais dos rasgos de competitividade analizados na clasificación anterior, é importante ter en conta tanto ás empresas exportadoras coma a aquelas que dispoñen de certificación medioambiental.

No que respecta ás **empresas exportadoras**, tal como se reflicte no **cadro 4.9.**, en Galicia existen un total de 1.339 de empresas exportadoras. O 46,4% das empresas exportadoras da mostra están localizadas en actividades de fabricación e o 29%, en actividades relacionadas cos distribución por xunto. No conxunto da área funcional de Santiago existen un total de 120 empresas exportadoras, o que supón o 9% da mostra de Galicia, destacando a comarca de Santiago, con 57 empresas, e a de O Barbanza, con 31 empresas exportadoras. Estas dúas comarcas acollen conxuntamente ao 73% das empresas exportadoras da área funcional analizada.

No que atinxe ás empresas con **certificación medioambiental**, o **cadro 4.10.** mostra como das 1.032 empresas da mostra con esta clasificación en Galicia, 108 pertencen á área funcional de Santiago, das que o 67% están localizadas nas comarcas de Santiago e O Barbanza.

Comparando os datos Ardán cos facilitados polo Dirce, a mostra de Ardán acolle o 26,9% das empresas da área analizada.

As 2.321 empresas seleccionadas por Ardán poden ser clasificadas en trece grupos, que, a súa vez, se encadran dentro dos catro sectores tradicionais, primario, industria, construción e servizos. Dentro deles destaca, pola súa importancia en canto o número de empresas, o subsector de bens de equipamento (cun total de 300 empresas), o subsector agro-gandeiro (con 209) e o subsector de turismo, viaxes e ocio (con 167).

A nivel sectorial destaca pola súa importancia sobre o total o sector de construción e obras públicas, con aproximadamente o 31,6% das empresas, seguido do sector industrial, co 26,1% e, finalmente, do sector servizos e o primario, co 22,3% e o 20% das empresas da área funcional, respectivamente.

As empresas da área funcional tiveron un emprego medio, segundo a información facilitada por elas mesmas, de 16 traballadores por empresa. Atendendo á distribución sectorial, o **cadro 4.11.** amosa que o sector primario é o que presenta un maior emprego medio, con 20 empregados por empresa,

Configuración global da actividade empresarial na área funcional de Santiago 2004: distribución sectorial

	Empresas	Ingresos (1)	V.E.B. cf	Cash-flow	Activo total	Emprego medio (2)
	(nº)	(en millóns de €)				
Sector Primario	465	2.082,8	303,4	100,7	1.511,2	20
Sector mar e industria	107	895,4	125,6	37,4	720,1	43
Sector agro-gandeiro	209	391,9	48,0	13,7	159,5	9
Sector silvicultura e madeira	149	795,5	129,9	49,6	631,7	19
Industria	606	1.589,5	324,8	99,7	1.202,2	14
Energía	32	143,7	58,6	37,1	407,5	12
Bens intermedios	123	397,8	74,8	24,4	239,1	16
Bens de equipamento	300	907,2	150,3	32,8	447,3	14
Bens de consumo	151	140,8	41,1	5,4	108,3	15
Construción	733	1.315,1	348,0	83,1	1.616,4	15
Servizos	517	797,8	189,2	-11,9	1.324,1	14
Turismo, viaxes e ocio	167	143,9	53,3	12,0	158,8	11
Transportes e servizos asociados	97	153,7	43,3	12,2	103,4	13
Servizos empresariais	115	234,5	54,5	27,3	792,6	10
Comunicacións	109	175,2	-1,2	-66,9	217,9	21
Servizos relacionados coa saúde	29	90,5	39,3	3,5	51,3	26
Total	2.321	5.785,2	1.165,5	271,6	5.653,8	16

(1) ingresos de explotación

(2) o emprego medio calcúlase con aquelas empresas que presentan o dato do emprego

Fonte: Ardán

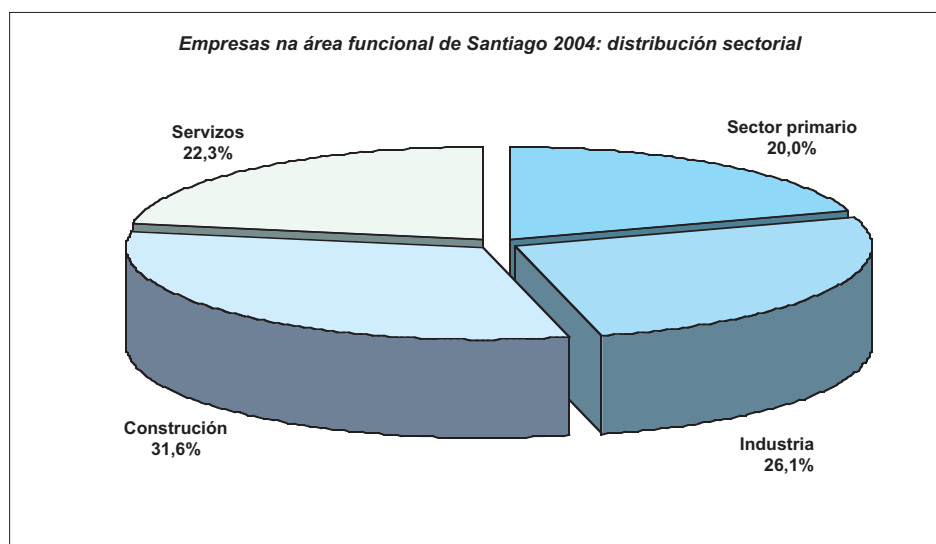
Cadro 4.11.

seguido do sector de construción e obras públicas, con 15 traballadores, e do sector industrial e dos servizos, con 14 empregados de media en ambos casos. Unha análise máis desagregada determina que os subsectores cun maior emprego medio son o subsector mar-industria (43), os servizos relacionados coa saúde (26), o subsector de comunicacións (21) e o subsector de silvicultura e madeira (19). No extremo oposto, o menor emprego medio atópase no subsector agro-gandeiro (9), servizos empresariais (10) e turismo, viaxes e ocio (11).

Nunha primeira visión do contexto xeral da área funcional, a mostra estudada, formada por un total de 2.321 empresas, tivo un volume de negocio no ano 2004 de 5.785 millóns de euros. O valor engadido bruto xerado por todas elas ascendeu nese ano aos 1.165 millóns de euros, mentres que o cash-flow foi de 271,6 millóns de euros.

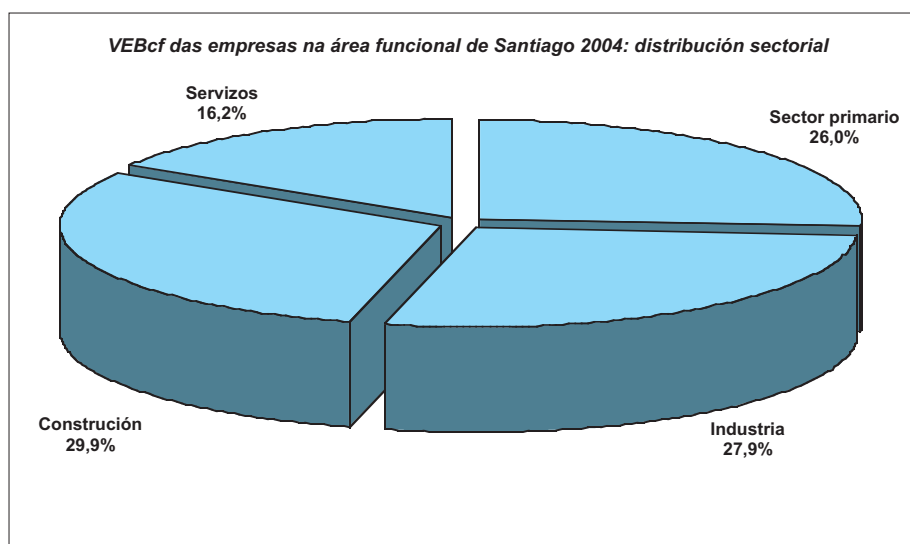
Outra variable económica a analizar é o valor engadido xerado polas empresas dos diferentes sectores. Neste caso, o sector da construción e obras públicas é o preponderante, acadando o 29,9% do total da área funcional, seguido do sector industrial, co 27,9%, e do primario, que acapara o 26% do total do valor engadido xerado polas empresas da área funcional no ano 2004. Para esta variable, o sector servizos sitúase co 16,2% do total xerado no conxunto da área funcional.

A análise do cash-flow (a cantidade total de recursos xerada polas empresas) reflicte que o 37,1% do cash-flow total xerado polas empresas da área funcional o está en empresas do sector primario, fronte ao 36,7%, en empresas do sector industrial e ao 30,6%, en empresas do sector da construción e obras públicas. O sector servizos no seu conxunto presenta no ano 2004 un cash-flow negativo de 11,9 millóns de euros, debido exclusivamente ao efecto do subsector das comunicacións, que acadou un cash-flow negativo de 66,9 millóns de euros. O **cadro 4.11.** presenta toda esta información dun xeito máis desagregado, ao tempo que os **gráficos 4.1. e 4.2.** amosan, respectivamente, a distribución entre os catro sectores produtivos do número de empresas e do valor engadido bruto para o ano 2004 na área funcional de Santiago.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos de Ardán

Gráfico 4.1.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos de Ardán

Gráfico 4.2.

Á hora de afondar na análise destes datos, resulta interesante a súa relativización en función do número de empresas, para ter así un coñecemento máis preciso sobre a configuración global da actividade empresarial. No tocante ao volume de negocio, existen dous sectores que se sitúan por riba da media da área considerada, que está en torno aos 2,5 millóns de euros. Estes sectores son o primario, con 4,5 millóns de euros de volume de negocio por empresa, e o sector industrial, con 2,6 millóns de euros de ingresos por empresa. No extremo oposto estarían o sector da construción e obras públicas, con 1,8 millóns de euros por empresa, e o sector servizos, con 1,5 millóns de euros de volume de negocio por empresa.

En relación ao valor engadido a clasificación dos sectores mantense. Así, destaca o sector primario, que se sitúa un 30% por riba da media do conxunto da área funcional (502,2 miles de euros por empresa de media), acadando un valor engadido bruto por empresa de 652,6 miles de euros. Séguelle en importancia o sector industrial, con 536,0 miles de euros por empresa. Tanto o sector servizos como a construción acadan valores por debaixo da media da área funcional, cunhas cifras de 366,0 e 474,8 miles de euros de valor engadido bruto por empresa, respectivamente.

Ao considerar as cifras do cash-flow, os sectores primario e industrial sitúanse por riba da media da área funcional (216,5 e 164,5 miles de euros de cash-flow por empresa, respectivamente). Pola súa banda, o sector da construción, cun cash-flow medio por empresa de 113,4 miles de euros, está aproximadamente na media da área funcional.

A modo de resume, para o conxunto da área funcional, son os sectores primario e industrial os que, tanto en termos absolutos como relativos, teñen unha certa hexemonía dentro do panorama empresarial da área funcional de Santiago, sen esquecer o importante peso que na área funcional ten o sector da construción e obras públicas, namentres o sector servizos é o que amosa uns indicadores máis baixos.

A evolución das **macromagnitudes** e **indicadores financeiros** das empresas da área funcional de Santiago consideradas por Ardán está recollida nos **cadros 4.12.** e **4.13.** Tanto o volume de negocio como o valor engadido experimentaron un crecemento en torno ao 8% no período 2003–2004. Así, o primeiro pasou de 5.332 a 5.785 millóns de euros, mentres que o segundo acadou 1.165 millóns de euros no ano 2004, fronte aos 1.071 millóns do ano anterior. Os incrementos no resultado neto do exercicio e no cash-flow foron maiores, do 23,7% e do 19,4%, respectivamente, acadando valores de 189 e 271 millóns de euros, tamén respectivamente, no ano 2004 (**gráficos 4.3.** e **4.4.**).

No concernente ao balance agregado destas empresas, o seu activo total no ano 2004 acadou unha cifra de 5.653 millóns de euros. A distribución deste activo entre os catro sectores básicos dentro da área funcional de Santiago ten a característica de ser relativamente homoxéneo: así, o sector da construción e obras públicas aporta o 28,6%, acadando 1.616,4 millóns de euros; seguido do sector primario, co 26,7% do total, que acada un activo total de 1.511,2 millóns de euros; do sector servizos, co 23,4% do activo total, acadando 1.324 millóns de euros; e, finalmente, do sector industrial, que aporta o 21,2% do activo total das empresas da área funcional, 1.202 millóns de euros no ano 2004.

En canto á evolución temporal do activo total das empresas da área funcional de Santiago, o importe acadado no ano 2004 supón un incremento respecto ao ano anterior de máis de 6 puntos porcentuais, ao elevarse de 5.307,8 millóns de euros a 5.653,8 millóns no ano 2004. Especificando este incremento, a meirande parte corresponde ao activo circulante neto, que se incrementou nun 10%, mentres que o incremento do activo fixo neto foi do 2%. O importe do activo circulante neto no ano 2004 foi de 3.248,7 millóns de euros e o do fixo neto, de 2.405,1 millóns.

Asemade, no ano 2004, o balance global das empresas radicadas nesta área funcional amosa, en termos relativos, que o financiamento permanente cubre a totalidade do activo fixo e un 24,8% do activo circulante, acadando un fondo de rotación de 805,3 millóns de euros, e financiándose o resto median-

**Actividade empresarial na área funcional de Santiago 2003-04:
ingresos, custos e resultados**

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Ingresos de explotación	5.332,83	100,00	5.785,18	100,00	8,48
Consumos e outros gastos expl.	4.261,43	79,91	4.619,67	79,85	8,41
Valor engadido bruto coste factores	1.071,40	20,09	1.165,51	20,15	8,78
Gastos de persoal	736,14	13,80	782,36	13,52	6,28
Rtdo. económico bruto de explot.	335,25	6,29	383,15	6,62	14,29
Amortizacións	182,39	3,42	193,96	3,35	6,34
Rtdo. económico neto de explot.	152,86	2,87	189,19	3,27	23,77
Rtdo. Financeiro	-61,84	-1,16	-57,41	-0,99	-7,17
Ingresos financeiros	27,53	0,52	27,21	0,47	-1,18
Gastos financeiros	89,38	1,68	84,62	1,46	-5,32
Rtdo. de actividades ordinarias	91,02	1,71	131,78	2,28	44,78
Rtdo. de actividades extraordinarias	31,40	0,59	39,21	0,68	24,84
Rtdo. antes de impostos	122,42	2,30	170,99	2,96	39,67
Impostos	64,67	1,21	79,25	1,37	22,54
Rtdo. neto do exercicio	57,75	1,08	91,74	1,59	58,85
Cash-flow	227,31	4,26	271,61	4,69	19,49

Fonte: Ardán

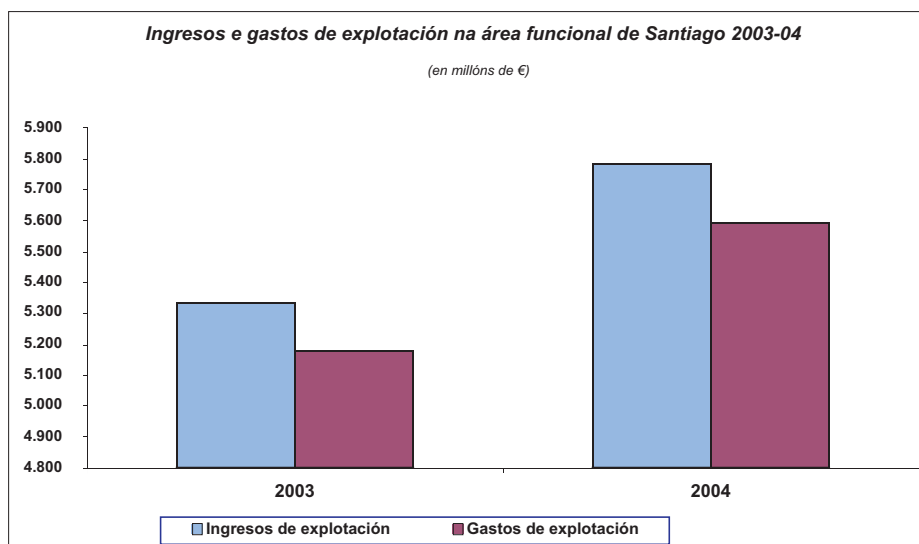
Cadro 4.12.

Investimento e financiamento empresarial na área funcional de Santiago 2003-04

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Activo total	5.307,81	100	5.653,82	100	6,52
Activo fixo (neto)	2.356,85	44,40	2.405,10	42,54	2,05
Gastos amortizables	25,43	0,48	21,93	0,39	-13,76
Inmovilizado inmaterial	179,06	3,37	188,48	3,33	5,26
Inmovilizado material	1.478,92	27,86	1.522,80	26,93	2,97
Outro inmovilizado	670,49	12,63	669,87	11,85	-0,09
Outro activo fixo	2,94	0,06	2,02	0,04	-31,42
Circulante neto	2.950,96	55,60	3.248,72	57,46	10,09
Existencias	1.068,30	20,13	1.208,92	21,38	13,16
Debedores	1.484,73	27,97	1.616,96	28,60	8,91
Tesourería	257,80	4,86	277,90	4,92	7,80
Outro activo circulante	140,13	2,64	144,95	2,56	3,44
Fontes de financiamento	5.307,81	100	5.653,82	100	6,52
Financiamento permanente	3.041,60	57,30	3.210,41	56,78	5,55
Fondos propios	1.387,94	26,15	1.551,02	27,43	11,75
Recursos alleos l/p	1.403,50	26,44	1.403,84	24,83	0,02
Ingresos distrib. en varios exerc.	250,17	4,71	255,55	4,52	2,15
Acreedores a curto prazo	2.266,20	42,70	2.443,41	43,22	7,82
Fondo de rotación	684,75	12,90	805,31	14,24	17,61

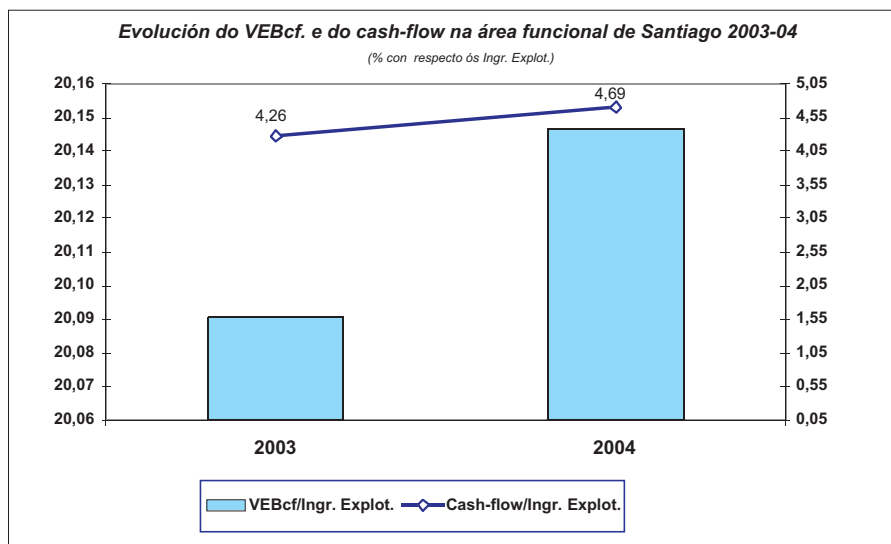
Fonte: Ardán

Cadro 4.13.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos de Ardán

Gráfico 4.3.

Fonte: Elaboración propia a partir de datos de Ardán

Gráfico 4.4.

Principais núcleos de localización do VEB cf. xerado polas empresas da área funcional de Santiago 2003-04

Núcleos	2003		2004		04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Santiago	481,51	44,9	525,27	45,1	9,1
Ribeira	77,38	7,2	86,51	7,4	11,8
Ames	48,35	4,5	71,93	6,2	48,8
Padrón	60,68	5,7	64,02	5,5	5,5
Boiro	59,76	5,6	59,80	5,1	0,1
Pobra do Caramiñal	43,82	4,1	48,31	4,1	10,3
Ordes	40,86	3,8	46,25	4,0	13,2
Teo	33,18	3,1	35,66	3,1	7,5
Oroso	45,31	4,2	29,94	2,6	- 33,9
Total área funcional	1.071,40	83,2	1.165,51	83,0	8,8

Fonte: Ardán

Cadro 4.14.

te acredores a curto prazo. O fondo de rotación no período 2003-2004 experimentou un incremento do 17,6% e os acredores a curto prazo aumentaron a súa contía no 7,8%.

Finalmente, con respecto ás fontes de financiamento permanente, o maior peso correspóndelle aos fondos propios que, con 1.551 millóns de euros, medraron máis do 11% en relación ao ano 2003. O volume dos recursos alleos permanece practicamente inalterado, aínda que o seu peso relativo dentro do financiamento permanente cae ata o 24,8%, fronte ao 26,4% do ano 2003. Por outra banda, os ingresos a distribuír en varios exercicios aumentaron nun 2,15% en relación ao ano anterior, pasando de 250,1 millóns de euros a 255,5 millóns no período analizado.

A nivel máis desagregado e descendendo ao eido municipal, o **cadro 4.14.** recolle a clasificación dos nove concellos integrados na área funcional de Santiago máis importantes en función do VEB c.f. xerado polas empresas localizadas en cada un deles. O concello de Santiago de Compostela concentra o 45% do VEB cf (525,3 millóns de euros). Séguenlle os concellos de Ribeira e Ames, co 7,4% e o 6,2%, respectivamente.

Sector primario e industrias relacionadas

Neste apartado englobanse as actividades relativas aos subsectores agro-gandeiro, mar-industria e silvicultura-madeira. O estudo correspondente, que se fai utilizando os datos das consellerías de Política Agroalimentaria e Desenvolvemento Rural, Pesca e Asuntos Marítimos e Medio Ambiente, o IGE e mailos facilitados polo servizo de información Ardán da Zona Franca de Vigo, parte da consideración dos datos estruturais existentes a nivel comarcal, para posteriormente pasar ao estudo pormenorizado do sector dende un punto de vista económico e financeiro.

• **Actividade agrícola**

Atendendo aos datos da distribución xeral de terras na área funcional de Santiago, o **cadro 4.15.** reflicte que o 27,6% da súa superficie total corresponde a terras de cultivo (104.670 hectáreas), das que 96.950 hectáreas (o 92,3% da superficie dedicada a terras de cultivo) dedícanse a cultivos herbáceos. A importancia relativa da superficie destinada a terras de cultivo no total galego foi de 36,3%, sendo esta porcentaxe de 40,7% no caso dos cultivos herbáceos e do 13,5% no dos cultivos leñosos.

A comarca de Ordes non só é a comarca coa maior superficie dedicada a terras de cultivo, con

Principais superficies e grandes grupos de cultivos 2005

	Área funcional de Santiago										Total A Contina	Galia	Área funcional/ A Contina	Área funcional/ Galia
	Azúla	Barbanza	A Barcala	Muros	Noia	Ordes	Santiago	O Sar	Terra de Melide	Xallas				
Terras de cultivo	16.446	3.396	7.262	683	3.595	30.886	16.310	1.839	6.404	17.848	104.670	477.322	80,4	36,3
Cultivos herbáceos	15.696	1.819	6.846	564	2.944	29.825	13.992	1.445	6.066	17.452	96.650	382.524	62,0	40,7
Cereais gran	862	1.210	115	179	844	1.355	1.555	401	462	407	7.389	50.855	50,0	29,1
Cultivos forrazeiros	14.188	167	6.583	199	1.877	26.872	9.915	744	5.311	16.685	82.281	280.079	65,8	43,3
Tubérculos	225	197	67	109	235	459	719	84	111	199	2.404	20.629	36,1	31,9
Leguminosas gran	24	27	15	23	81	144	85	37	26	74	538	3.502	27,3	56,2
Hortícolas e froites de horta	398	219	67	53	167	994	1.717	179	156	88	4.038	18.259	54,9	40,3
Cultivos leñosos	383	1.111	42	65	540	353	1.608	314	118	50	4.584	75.888	44,9	13,5
Froiteiras	89	278	21	62	201	181	337	41	18	31	1.260	11.795	24,0	44,5
Castiñeiro	182	32	15	-	228	153	124	30	83	13	860	30.416	43,0	6,6
Vinedo	112	800	5	3	110	20	1.148	242	17	6	2.464	33.687	83,0	8,8
Outras terras de cultivo	367	466	374	54	111	707	710	81	221	346	3.436	18.900	48,4	37,6
Cultivos asociados e sucesivos	2.838	119	1.593	71	493	7.436	4.016	288	657	2.840	20.350	53.248	65,2	58,7
Prados e pasteiros	6.055	3.450	2.016	2.748	3.786	7.245	8.012	1.702	9.077	3.243	47.334	449.161	45,8	23,0
Outras superficies	4.543	4.718	1.535	2.705	3.904	7.376	12.777	2.581	3.283	3.638	47.060	322.900	43,7	33,3
Superficie forestal	24.293	13.237	12.090	8.317	21.732	37.399	35.860	11.890	18.617	17.206	200.641	1.761.705	45,3	25,1
Superficie total	48.499	24.683	21.310	14.382	32.525	75.470	68.944	17.725	36.724	39.095	379.356	2.957.841	47,7	26,9

Fonte: Consellería do Medio Rural. Anuario de estadística agraria

Cadro 4.15.

30.886 hectáreas, senón que é a comarca que presenta o maior peso relativo na súa superficie, cun 40,9% (a porcentaxe na provincia de A Coruña é do 21,7% , e no conxunto de Galicia do 16,3%). As hectáreas cultivadas na comarca de Ordes representan o 29,5% das cultivadas no conxunto das dez comarcas que compoñen a área funcional de Santiago.

Se considerámo-los principais grupos de produtos, na área funcional de Santiago predomina a superficie dedicada aos cultivos forraxeiros, ao que se dedican un total de 82.281 hectáreas (o 85,1% da superficie de cultivo), seguíndolle en importancia a superficie dedicada a cereais gran, con 7.389 hectáreas (o 7% da superficie de cultivo). No conxunto de Galicia estas porcentaxes son de 60,6% e 10,6%, respectivamente; e na provincia de A Coruña as porcentaxes citadas ascenden ao 72,2% e ao 8,5%.

• Actividade gandeira

No **cadro 4.16.** recóllese a información da explotación do rexistro de gando bovino do ano 2003. O número de explotacións de vacas na área analizada ascendeu a 14.318 (o 21,2% das explotacións galegas e o 55,3% do total da provincia de A Coruña), das que o 24,5% das mesmas están na comarca de Ordes (3.501 explotacións). Como se mostra no **anexo 4.xx.**, no período 1991-2003, nas dez comarcas que compoñen a área funcional de Santiago, reducíuse o número de explotacións de gando bovino, destacando a comarca de Muros, onde o descenso foi do 167,2%, así como a comarca de Santiago, onde a perda en termos absolutos acadou as 2.140 explotacións no ano 2003 en relación ás existentes no ano 1991. A porcentaxe de explotacións de gando bovino perdidas no período 1991-2003 é nas dez comarcas da área funcional moi superior á porcentaxe de perda de poboación no mesmo período.

No que respecta ao número de reses, na área funcional de Santiago no ano 2003 existían 203.624 reses, das que o 67,1% (136.737 vacas) dedicábanse á produción de leite. Comparada co total galego, acollía o 22,9% das reses, sendo esta porcentaxe do 28% no caso das vacas de muxidura e do 32,6% no caso das vacas de non muxidura. Atendendo á distribución comarcal, o devandito **cadro 4.16.** reflicte que o 30,1% do conxunto das reses da área funcional pertencen á comarca de Ordes (61.404 cabezas), seguida a distancia polas comarcas de Xallas e Arzúa, cun total de 35.546 e 32.622 reses, respectivamente.

O número medio de reses por explotación na área funcional de Santiago é superior ao rexistrado no conxunto da provincia de A Coruña e de Galicia: 14,2 reses por explotación na área funcional por 12,7 e 13,1 reses por explotación no conxunto de A Coruña e Galicia, respectivamente. As comarcas con maior número de reses por explotación son as de Xallas e Ordes, con 20,5 e 17,5 animais por explotación, respectivamente, fronte ás 2,7 cabezas por explotación na comarca de Muros.

Segundo os datos do anuario de estatística agraria, na área funcional de Santiago, en 2004 había un total de 34.355 prazas de cebo e 13.319 prazas de reprodutoras, sendo o seu peso relativo no total galego do 13% e 13,9%, respectivamente. O **cadro 4.17.** amosa que a comarca de Terra de Melide é a que acolle o maior número de prazas, con 14.870 prazas de cebo e 4.808 prazas de reprodutoras (o 43,3% e 36,1% das prazas, respectivamente do total da área funcional).

• Subsector forestal

A utilización máis común na área funcional, así como en nove das dez comarcas que a compoñen, é a de superficie forestal con 200.641 hectáreas, o que supón o 52,9% da superficie total da área funcional Santiago (esta porcentaxe é do 59,6% no conxunto de Galicia e do 55,6 % na provincia de A Coruña), e o 25,1% da superficie forestal galega.

Atendendo á distribución comarcal, o devandito **cadro 4.15.** amosa que a comarca coa superficie forestal máis elevada é a de Ordes, con 37.399 hectáreas (o 18,6% da superficie forestal da área funcional de Santiago); seguida de comarcas como Santiago e Arzúa con 35.860 e 24.293 hectáreas res-

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

Explotacións do Rexistro de Gando Bovino. Ano 2003

	Nº explotacións	Gando bovino			
		Total	Vacas de muxidura	Vacas non de muxidura	Outros bovinos
Comarca de Muros	116	318	106	158	54
Carnota	40	174	94	55	25
Muros	76	144	12	103	29
Comarca de Noia	884	5.289	1.649	2.340	1.300
Lousame	221	1.605	968	413	224
Noia	67	248	113	79	56
Outes	364	2.475	548	1.129	798
Porto do Son	232	961	20	719	222
Comarca de Ordes	3.501	61.404	42.240	11.770	7.394
Cerceda	414	4.605	2.873	1.150	582
Frades	400	9.877	8.142	762	973
Mesía	521	11.044	8.956	1.298	790
Ordes	759	10.045	5.859	2.587	1.599
Oroso	344	4.147	2.029	1.411	707
Tordoia	578	10.850	7.885	1.792	1.173
Trazo	485	10.836	6.496	2.770	1.570
Comarca de Santiago	2.607	26.133	17.512	5.119	3.502
Ames	250	1.454	825	280	349
Boqueixón	354	4.575	3.404	744	427
Brión	279	3.586	3.042	186	358
Santiago	807	6.707	2.813	2.516	1.378
Teo	238	1.135	671	242	222
Val do Dubra	402	6.953	5.406	920	627
Vedra	277	1.723	1.351	231	141
Comarca de O Sar	673	4.501	3.225	725	551
Dobro	95	176	37	76	63
Padrón	159	428	263	69	96
Rois	419	3.897	2.925	580	392
Comarca de Terra de Melide	1.493	22.869	10.890	9.558	2.421
Melide	503	6.897	3.235	3.023	639
Santiso	330	4.788	3.081	1.354	353
Sobrado	409	7.075	3.266	2.936	873
Toques	251	4.109	1.308	2.245	556
Comarca de Xallas	1.715	35.246	27.881	4.062	3.303
Mazaricos	767	17.495	12.896	2.493	2.106
Santa Comba	948	17.751	14.985	1.569	1.197
Comarca de A Barcala	875	12.928	10.634	1.088	1.206
A Baña	438	6.126	5.130	464	532
Negreira	437	6.802	5.504	624	674
Comarca do Barbanza	458	2.314	271	1.312	731
Boiro	173	775	26	609	140
Pobra do Caramiñal	32	199	7	143	49
Rianxo	107	337	41	208	88
Ribeira	146	1.003	197	352	454
Comarca de Arzúa	1.996	32.622	22.329	7.133	3.160
Arzúa	671	13.381	10.154	2.131	1.096
Boimorto	389	6.547	3.908	1.864	775
O Pino	492	5.890	2.872	2.217	801
Touro	444	6.804	5.395	921	488
Total Área funcional de Santiago	14.318	203.624	136.737	85.385	30.759
Total Provincia A Coruña	25.906	329.144	208.186	79.428	41.530
Total Galicia	67.628	887.449	488.015	262.211	137.223
Área funcional /Provincia (%)	55,3	61,9	65,7	107,5	74,1
Área funcional /Galicia (%)	21,2	22,9	28,0	32,6	22,4

Fonte: IGE, Explotación do rexistro de gando bovino

Cadro 4.16.

Prazas en explotacións industriais de porcino 2004

	Prazas de reproductoras	Prazas de cebo
Total Área funcional de Santiago	13.319	34.355
Comarca de Muros	28	-
Carnota	28	-
Muros	-	-
Comarca de Noia	772	-
Lousame	545	-
Noia	212	-
Outes	15	-
Porto do Son	-	-
Comarca de Ordes	887	3.865
Cerceda	99	2.450
Frades	100	-
Mesía	309	-
Ordes	379	1.415
Oroso	-	-
Tordoia	-	-
Trazo	-	-
Comarca de Santiago	4.338	10.090
Ames	360	-
Boqueixón	458	-
Brión	-	-
Santiago	1.548	3.000
Teo	1.142	7.000
Val do Dubra	150	-
Vedra	680	90
Comarca de O Sar	730	900
Dobro	640	300
Padrón	-	600
Rois	90	-
Comarca de Terra de Melide	4.808	14.870
Melide	2.744	3.710
Santiso	525	4.610
Sobrado	1.479	3.300
Toques	60	3.250
Comarca de Xallas	160	-
Mazaricos	104	-
Santa Comba	56	-
Comarca de A Barcala	18	-
A Baña	18	-
Negreira	-	-
Comarca do Barbanza	336	500
Boiro	70	-
Pobra do Caramiñal	66	-
Rianxo	65	500
Ribeira	135	-
Comarca de Arzúa	1.242	4.130
Arzúa	1.032	3.230
Boimorto	-	300
O Pino	90	600
Touro	120	-
Total Galicia	96.082	264.066
Área funcional /Galicia (%)	13,9	13,0

Fonte: Consellería do Medio Rural, *Anuario de estadística agraria*

Cadro 4.17.

pectivamente. Atendendo ao peso relativo da superficie forestal na superficie de cada comarca, cómpre salienta-la importancia relativa das comarcas de O Sar e Noia, onde representa o 67,1% e o 66,8% da superficie total das dúas comarcas respectivamente. A comarca de Xallas é a única na área funcional onde a superficie forestal, con 17.206 hectáreas, é inferior á superficie dedicada a terras de cultivo, con 17.848 hectáreas.

• Subsector pesqueiro

A análise do sector pesqueiro das comarcas de Muros, Noia e o Barbanza, dentro da área funcional de Santiago, realízase a través da información proporcionada polo *Anuario de pesca fresca de Galicia*, elaborado pola Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos e que presenta a información procedente das descargas e transaccións con produtos frescos da pesca, entendendo como tales aqueles exemplares mariños, non mamíferos, capturados no seu medio natural para a súa comercialización e desembarcados en fresco.

Os **cadros 4.18. e 4.19.** mostran as lonxas galegas máis importantes no ano 2005 en canto a cantidade e importe das descargas de pesca fresca, respectivamente.

Canto ao volume de descarga, a lonxa de Ribeira, pertencente á área funcional, sitúase no segundo lugar, con 29,5 miles de toneladas de pesca fresca descargadas no ano 2005, o que supón que acolle o 18,2% do total da pesca fresca descargada en Galicia. Dentro da área estudada, e en función do volume de descarga, a seguinte lonxa en importancia é a de Muros, seguida das de Noia e Rianxo, que no conxunto de Galicia se sitúan nos postos décimo, décimoquinto e décimosétimo, respectivamente, con 2,9, 1,3 e 0,9 miles de toneladas de descarga de pesca fresca no ano 2005.

Se en lugar do volume de pesca fresca descargada considérase o importe da mesma, a clasificación antes sinalada varía. No **cadro 4.19.** móstrase como a lonxa de Ribeira, segunda en importancia en canto a cantidade, baixa ata o posto quinto tendo en conta o valor da citada descarga, que acadou no ano 2005 os 30,9 millóns de euros, o que representa o 7,5% do valor total da pesca fresca descargada en Galicia, mentres que a lonxa de Noia, que ocupa no ano 2005 o posto décimoquinto en canto a cantidade de descarga, en canto ao valor da mesma pasan a ocupar o posto sexto, con 11,9 millóns de euros, o que representa o 2,9% do valor do conxunto da pesca fresca descargada en Galicia no ano 2005.

As oito lonxas de descarga de pesca fresca da área funcional pertencen a dúas zonas de produción diferentes. Como se mostra nos **cadros 4.20. e 4.21.**, catro pertencen á zona III-Arousa (Ribeira, Rianxo, Pobra do Caramiñal e Cabo de Cruz) e as catro restantes, á zona IV-Muros (Muros, Noia, Porto do Son e Portosín).

No que respecta ás especies ou grandes grupos descargados no conxunto das lonxas da área funcional, os **cadros 4.23., 4.24., 4.25. e 4.26.** reflicten as principais especies en primeira venda nas lonxas de Ribeira, Rianxo, Noia e Muros. Na lonxa de Ribeira, a máis importante en canto a volume e valor da área funcional, o 24% do valor total e o 33% do volume da descarga na lonxa corresponde ao lirio, seguido do xurelo, co 20% do volume total descargado e o 17% do valor total.

No que respecta ás lonxas de Rianxo e de Noia, a especie máis importante tanto en valor como en volume en ámbalas dúas lonxas é o berberecho, que acada o 58% do valor total de descarga na lonxa de Rianxo e o 44% da lonxa de Noia. En Muros destaca o xurelo, que acapara o 48% do volume total descargado na lonxa no ano 2005 e o 31% do valor total.

Para remata-la análise do subsector pesqueiro dentro da área funcional cómpre facer unha breve referencia ao marisqueo e a pé, e, en especial, á produción de ameixa, tanto fina como babosa, e berberecho na área funcional. Nos tres casos destaca a lonxa de Noia, que é a máis importante de Galicia

Lonxas máis importantes en cantidade 2005

	kg		€		€/kg
		(%)		(%)	
Vigo (Asoc. Vendedores)	31.101.728	19,22	86.673.394	21,01	2,79
Ribeira	29.449.157	18,20	30.893.256	7,49	1,05
A Coruña (Lonja Coruña, S.A.)	24.093.240	14,89	78.858.685	19,11	3,27
Celeiro	18.837.543	11,64	45.076.430	10,93	2,39
Burela	17.449.735	10,78	43.247.130	10,48	2,48
Portosín	5.972.588	3,69	3.032.898	0,74	0,51
Sada	4.022.033	2,49	2.402.669	0,58	0,60
Camariñas	3.446.060	2,13	2.868.132	0,70	0,83
Malpica	3.094.569	1,91	4.694.900	1,14	1,52
Muros	2.890.435	1,79	4.542.075	1,10	1,57
Marín (San Miguel)	2.731.170	1,69	7.424.711	1,80	2,72
Cariño	1.564.343	0,97	2.062.952	0,50	1,32
Portonovo	1.545.261	0,95	1.787.370	0,43	1,16
Cambados	1.466.158	0,91	5.207.513	1,26	3,55
Noia	1.313.908	0,81	11.907.366	2,89	9,06
Cedeira	1.133.175	0,70	8.036.841	1,95	7,09
Rianxo	946.645	0,58	5.104.185	0,80	5,39
Marín (Pescados Touza)	937.102	0,58	3.102.693	0,75	3,31
Illa de Arousa	932.203	0,58	7.484.980	1,81	8,03
Vigo (J. Cabaleiro)	912.527	0,56	2.251.303	0,55	2,47

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.18.

Lonxas máis importantes en importe 2005

	kg		€		€/kg
		(%)		(%)	
Vigo (Asoc. Vendedores)	31.101.728	19,22	86.673.394	21,01	2,79
Coruña (Lonja Coruña,	24.093.240	14,89	78.858.685	19,11	3,27
Celeiro	18.837.543	11,64	45.076.430	10,93	2,39
Burela	17.449.735	10,78	43.247.130	10,48	2,48
Ribeira	29.449.157	18,20	30.893.256	7,49	1,05
Noia	1.313.908	0,81	11.907.366	2,89	9,06
Cedeira	1.133.175	0,70	8.036.841	1,95	7,09
Illa de Arousa	932.203	0,58	7.484.980	1,81	8,03
Marín (San Miguel)	2.731.170	1,69	7.424.711	1,80	2,72
Cambados	1.466.158	0,91	5.207.513	1,26	3,55
Rianxo	946.645	0,58	5.104.185	1,24	5,39
Malpica	3.094.569	1,91	4.694.900	1,14	1,52
Muros	2.890.435	1,79	4.542.075	1,10	1,57
Grove (Confraria)	465.905	0,29	3.797.536	0,92	8,15
Carril	542.265	0,34	3.590.665	0,87	6,62
Campelo	416.470	0,26	3.579.756	0,87	8,60
Ferrol	438.635	0,27	3.290.246	0,80	7,50
Bueu	663.547	0,41	3.183.702	0,77	4,80
Marín (Pescados Touza)	937.102	0,58	3.102.693	0,75	3,31
Portosín	5.972.588	3,69	3.032.898	0,74	0,51

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.19.

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

Datos xerais de lonxas na zona III - Arousa 2005

	kg		€		€/kg
		(%)		(%)	
Aguiño	158.770	0,5	2.832.813	4,2	17,84
Cabo de Cruz	369.156	1,0	2.276.924	3,4	6,17
Cambados	1.466.158	4,2	5.207.513	7,7	3,55
Carril	542.265	1,5	3.590.665	5,3	6,62
Coop. Ría de Arosa	11.910	0,0	164.967	0,2	13,85
Illa de Arousa	932.203	2,7	7.484.980	11,1	8,03
O Grove (Confraría)	465.905	1,3	3.797.536	5,6	8,15
O Grove (Ramón Álvarez)	237.899	0,7	1.452.966	2,2	6,11
Pobra do Caramiñal	215.648	0,6	1.658.581	2,5	7,69
Rianxo	946.645	2,7	5.104.185	7,6	5,39
Ribeira	29.449.157	83,7	30.893.256	45,8	1,05
Vilanova	296.547	0,8	2.211.577	3,3	7,46
Vilaxoán	82.663	0,2	766.280	1,1	9,27
Total	35.174.926	100	67.442.243	100	1,92

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.20.

Datos xerais de lonxas na zona IV - Muros 2005

	kg		€		€/kg
		(%)		(%)	
Muros	2.890.435	28,1	4.542.075	22,7	1,57
Noia	1.313.908	12,8	11.907.366	59,5	9,06
Porto do Son	96.156	0,9	522.918	2,6	5,44
Portosín	5.972.588	58,1	3.032.898	15,2	0,51
Total	10.273.087	100	20.005.257	100	1,95

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.21.

Actividade pesqueira e marisqueira nas lonxas máis importantes 2004-05: días de descarga, produción e ingresos xerados pola súa primeira venda nas lonxas máis importantes

	Días de descargas	Produción			Valor		
		2004	2005	05/04	2004	2005	05/04
		(en Kg.)		(%)	(en €)		(%)
Vigo (Asoc. Vendedores)	248	28.985.567	31.101.728	7,3	77.860.182	86.673.394	11,3
A Coruña (Lonja Coruña, S.A.)	296	20.453.999	24.093.240	17,8	60.804.224	78.858.685	29,7
Celeiro	249	18.255.130	18.837.543	3,2	45.131.020	45.076.430	-0,1
Burela	246	15.122.783	17.449.735	15,4	37.336.314	43.247.130	15,8
Ribeira	254	26.055.922	29.449.157	13,0	28.992.925	30.893.256	6,6
Noia	130	2.124.623	1.313.908	-38,2	13.947.361	11.907.366	-14,6
Cedeira	248	1.012.738	1.133.175	11,9	6.876.911	8.036.841	16,9
Illa de Arousa	242	835.639	932.203	11,6	6.906.258	7.484.980	8,4
Marín (San Miguel)	282	3.807.697	2.731.170	-28,3	9.612.233	7.424.711	-22,8
Cambados	248	1.397.854	1.466.158	4,9	5.789.393	5.207.513	-10,1
Rianxo	243	811.089	946.645	16,7	4.054.253	5.104.185	25,9
Malpica	249	2.816.765	3.094.569	9,9	4.417.663	4.694.900	6,3
Muros	259	3.325.180	2.890.435	-13,1	5.025.374	4.542.075	-9,6

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario pesca fresca de Galicia

Cadro 4.22.

Principais especies en primeira venda na lonxa de Ribeira

	kg		€		€/kg
	(%)		(%)		
Lirio	9.603.958	32,61	7.398.539	23,95	0,77
Xurelo	5.909.361	20,07	5.202.662	16,84	0,88
Xarda	5.239.679	17,79	2.601.916	8,42	0,50
Sardiña	3.974.195	13,50	1.697.382	5,49	0,43
Pescada	1.184.280	4,02	4.003.316	12,96	3,38
Xarda pintada	706.950	2,40	184.072	0,60	0,26
Congro	335.213	1,14	495.699	1,60	1,48
Bolos	256.995	0,87	79.063	0,26	0,31
Reló	217.764	0,74	389.071	1,26	1,79
Polbo	197.925	0,67	1.307.322	4,23	6,61

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.23.

Principais especies en primeira venda na lonxa de Rianxo

	kg		€		€/kg
	(%)		(%)		
Berberecho	777.354	82,12	2.961.893	58,03	3,81
Ameixa xaponesa	68.038	7,19	664.742	13,02	9,77
Ameixa babosa	38.836	4,10	502.770	9,85	12,95
Ameixa fina	24.372	2,57	760.388	14,90	31,20
Choco	6.898	0,73	48.069	0,94	6,97
Peixes mariños nep	6.578	0,69	11.252	0,22	1,71
Sardiña	6.218	0,66	12.290	0,24	1,98
Volandeira	5.309	0,56	19.733	0,39	3,72
Faneca	4.283	0,45	10.224	0,20	2,39
Nécora	3.545	0,37	79.813	1,56	22,52

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.24.

Principais especies en primeira venda na lonxa de Noia

	kg		€		€/kg
	(%)		(%)		
Berberecho	989.316	75,30	5.232.532	43,94	5,29
Ameixa babosa	199.324	15,17	3.294.296	27,67	16,53
Ameixa fina	99.893	7,60	3.215.408	27,00	32,19
Ameixa xaponesa	11.039	0,84	111.383	0,94	10,09
Reló	6.266	0,48	8.388	0,07	1,34
Ostra	3.902	0,30	21.479	0,18	5,50
Ameixa bicuda	3.892	0,30	22.139	0,19	5,69
Ameixa rubia	274	0,02	1.739	0,01	6,35
Carneiro	1	-	2	-	1,50

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.25.

Principais especies en primeira venda na lonxa de Muros

	kg		€		€/kg
	(%)		(%)		
Xurelo	1.396.058	48,30	1.423.557	31,34	1,02
Xarda	540.340	18,69	342.146	7,53	0,63
Faneca	110.359	3,82	173.092	3,81	1,57
Polbo	84.522	2,92	498.241	10,97	5,89
Escachos	81.350	2,81	49.652	1,09	0,61
Pescada	77.364	2,68	304.899	6,71	3,94
Lirio	77.145	2,67	59.715	1,31	0,77
Congro	60.666	2,10	73.745	1,62	1,22
Chopiño	55.156	1,91	84.242	1,85	1,53
Berberecho	50.998	1,76	227.993	5,02	4,47

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.26.

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

Principais lonxas con primeira venda de ameixa

Ameixa babosa						
Nº días	kg		€		€/kg	
	(%)		(%)			
Noia	122	199.324	18,2	3.294.296	21,6	16,53
Ferrol	239	192.119	17,5	2.042.599	13,4	10,63
Illa de Arousa	209	134.688	12,3	2.196.214	14,4	16,31
Barallobre	244	95.410	8,7	1.059.499	7,0	11,10
Carril	235	91.549	8,3	927.383	6,1	10,13
A Coruña (Confraría)	160	49.707	4,5	485.734	3,2	9,77
Campelo	142	46.935	4,3	648.323	4,3	13,81
Rianxo	222	38.836	3,5	502.770	3,3	12,95
Ribeira	104	33.607	3,1	874.190	5,7	26,01
Vilanova	214	30.755	2,8	427.291	2,8	13,89

Ameixa fina						
Nº días	kg		€		€/kg	
	(%)		(%)			
Noia	105	99.893	18,1	3.215.408	19,6	32,19
Campelo	151	68.502	12,4	1.691.938	10,3	24,70
O Grove (Confraría)	201	55.080	10,0	1.675.935	10,2	30,43
Illa de Arousa	193	45.343	8,2	1.836.684	11,2	40,51
A Coruña (Confraría)	162	44.951	8,1	966.876	5,9	21,51
Cambados	229	27.274	4,9	737.760	4,5	27,05
Redondela	145	26.779	4,8	767.666	4,7	28,67
Rianxo	234	24.372	4,4	760.388	4,6	31,20
Vilanova	225	21.213	3,8	743.677	4,5	35,06
Carril	240	20.396	3,7	601.855	3,7	29,51

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.27.

Principais lonxas con primeira venda de berberecho

Nº días	kg		€		€/kg	
	(%)		(%)			
Noia	110	989.316	27,75%	5.232.532	35,49%	5,29
Rianxo	229	777.354	21,81%	2.961.893	20,09%	3,81
Cabo de Cruz	170	253.853	7,12%	1.281.362	8,69%	5,05
Illa de Arousa	173	208.223	5,84%	658.583	4,47%	3,16
Carril	237	180.976	5,08%	534.318	3,62%	2,95
Campelo	146	179.330	5,03%	716.941	4,86%	4,00
Río Anllóns	159	166.065	4,66%	509.238	3,45%	3,07
Cambados	196	156.073	4,38%	523.117	3,55%	3,35
Camariñas	96	86.029	2,41%	378.748	2,57%	4,40
Redondela	145	85.249	2,39%	241.928	1,64%	2,84

Fonte: Consellería de Pesca e Asuntos Marítimos, Anuario de pesca 2005

Cadro 4.28.

Principais núcleos de localización do V.E.B.c.f. xerado polas empresas no sector primario 2003-04

Núcleos	2003		2004		04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Santiago	105,23	42,0	107,05	41,5	1,7
Ribeira	50,14	20,0	58,14	22,5	16,0
Pobra do Caramiñal	33,90	13,5	35,95	13,9	6,1
Boiro	31,52	12,6	26,80	10,4	- 15,0
Padrón	8,84	3,5	8,86	3,4	0,2
Boqueixón	7,20	2,9	8,53	3,3	18,5
Muros	8,85	3,5	7,76	3,0	- 12,3
Dodro	5,13	2,0	5,13	2,0	0,0
Total área funcional	250,81	100	258,21	100	3,0

Fonte: Ardán

Cadro 4.29.

tanto en valor como en volume de vendas. Neste lonxa xérase o 22%, o 20% e o 35% do valor en primeira venda das tres especies citadas, respectivamente. Dentro da área funcional, a segunda lonxa en importancia é a de Rianxo.

• **Indicadores empresariais: Ardán**

En canto á súa estrutura empresarial, as 465 empresas que integran, segundo a metodoloxía Ardán, o sector primario na área funcional de Santiago presentan un emprego medio de 20 persoas. Estas empresas xeraron un valor engadido bruto (VEB) de 303,4 millóns de euros (o 26% do VEB total xerado polo conxunto de empresas analizadas por Ardán para esta área), ascendendo os seus ingresos de explotación a 2.082,8 millóns de euros (o 36% do ingresos de explotación xerados na área funcional de Santiago no ano 2004). Este sector é o que xera un maior volume de ingresos na área funcional.

No que respecta aos principais núcleos de localización en función do valor engadido bruto xerado polas empresas do sector primario, o **cadro 4.29.** reflicte que o concello máis importante é o de Santiago, con 107,1 millóns de euros no ano 2004 (un 1,7% máis que no ano anterior), seguido a distancia polos concellos de Ribeira, Pobra do Caramiñal e Boiro, con 58,1, 35,9 e 26,8 millóns de euros, respectivamente (un 16% e un 6% máis que no ano 2003 nos dous primeiros casos e un 15% inferior ao VEB do ano anterior no caso do concello de Boiro). Estes catro municipios aportan as tres cuartas partes do VEB xerado polas empresas do sector primario na área funcional de Santiago no ano 2004.

No ano 2004, o sector primario presenta na área analizada un crecemento dos ingresos de explotación do 4,1%, lixeiramente inferior ao incremento experimentado polos gastos de explotación (constituídos polos consumos de explotación, gastos de persoal, dotacións á amortización, e outros gastos de explotación), que foi do 4,4%, pasando de 1.932,4 millóns de euros no ano 2003 a 2.018,3 millóns no ano 2004. O **cadro 4.30.** amosa tamén a medra dun 3,4% do importe do VEB a custo de factores, manténdose estable o seu peso relativo nos ingresos de explotación dende o 14,7% de 2003 ao 14,6% de 2004.

O resultado económico neto de explotación descendeu un 6%, e o resultado neto do exercicio, un 0,9%, ao pasar de 48,7 millóns de euros no ano 2003 a 48,3 millóns en 2004. Así mesmo, neste período de tempo rexístrase unha caída do resultado de actividades ordinarias, acadando en 2004 un valor de 54,6 millóns de euros, un 4,6% inferior ao obtido en 2003.

O balance agregado das 465 empresas pertencentes a este sector reflicte que o seu activo total aumentou no ano 2004 un 8,3% con respecto ao ano anterior, pasando de 1.395,4 millóns de euros en 2003 a 1.511,2 millóns de euros en 2004. Neste último ano, este activo foi financiado nun 54,6% polo

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

**Actividade do sector primario na área funcional de Santiago 2003-04:
ingresos, custos e resultados**

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Ingresos de explotación	2.001,03	100	2.082,78	100	4,1
Consumos e outros gastos expl.	1.707,66	85,34	1.779,34	85,43	4,2
Valor engadido bruto coste factores	293,37	14,66	303,44	14,57	3,4
Gastos de persoal	171,08	8,55	183,02	8,79	7,0
Rtdo. económico bruto de explot.	122,29	6,11	120,43	5,78	-1,5
Amortizacións	53,68	2,68	55,95	2,69	4,2
Rtdo. económico neto de explot.	68,61	3,43	64,48	3,10	-6,0
Rtdo. Financeiro	-11,33	-0,57	-9,83	-0,47	-13,3
Ingresos financeiros	11,55	0,58	11,23	0,54	-2,8
Gastos financeiros	22,88	1,14	21,05	1,01	-8,0
Rtdo. de actividades ordinarias	57,28	2,86	54,65	2,62	-4,6
Rtdo. de actividades extraordinarias	15,09	0,75	17,64	0,85	16,9
Rtdo. antes de impostos	72,37	3,62	72,29	3,47	-0,1
Impostos	23,67	1,18	24,02	1,15	1,5
Rtdo. neto do exercicio	48,70	2,43	48,27	2,32	-0,9
Cash-flow	99,28	4,96	100,69	4,83	1,4

Fonte: Ardán

Cadro 4.30.

Investimento e financiamento do sector primario na área funcional de Santiago 2003-04

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Activo total	1.395,39	100	1.511,19	100	8,3
Activo fixo (neto)	654,20	46,88	697,94	46,19	6,7
Gastos amortizables	2,87	0,21	2,68	0,18	-6,7
Inmovilizado inmaterial	21,88	1,57	25,18	1,67	15,1
Inmovilizado material	366,41	26,26	401,90	26,59	9,7
Outro inmovilizado	262,93	18,84	268,07	17,74	2,0
Outro activo fixo	0,12	-	0,12	0,01	-
Circulante neto	741,18	53,12	813,24	53,81	9,7
Existencias	244,06	17,49	258,34	17,10	5,9
Debedores	402,89	28,87	461,98	30,57	14,7
Tesourería	53,20	3,81	56,30	3,73	5,8
Outro activo circulante	41,04	2,94	36,61	2,42	-10,8
Fontes de financiamento	1.395,39	100	1.511,19	100	8,3
Financiamento permanente	750,46	53,78	825,77	54,64	10,0
Fondos propios	528,56	37,88	576,87	38,17	9,1
Recursos alleos l/p	158,32	11,35	171,32	11,34	8,2
Ingresos distrib. en varios exerc.	63,58	4,56	77,58	5,13	22,0
Acreedores a curto prazo	644,92	46,22	685,41	45,36	6,3
Fondo de rotación	96,26	6,90	127,83	8,46	32,8

Fonte: Ardán

Cadro 4.31.

financiamento permanente e, no 45,4% restante, polos acredores a curto prazo, sendo estas porcentaxes de 53,8% e 46,2%, respectivamente, en 2003 (**cadro 4.31.**).

Do mesmo xeito que ocorría a nivel global, o financiamento permanente cubre a totalidade do activo fixo, acadando un fondo de rotación de 127,8 millóns de euros (96,3 millóns de euros en 2003). Así, o 84,3% do activo circulante está financiado con cargo a acredores a curto prazo, que rexistran un incremento do 6,3% respecto do ano anterior.

Dentro do sector primario da área funcional de Santiago, por volume de ingresos, de activo total así como por emprego medio destaca o subsector mar e industria. Sen embargo, por volume do seu valor engadido bruto así como polo seu cash flow destaca o subsector silvicultura e madeira. Polo número de empresas existentes salienta o subsector agro-gandeiro, **cadro 4.11.**, que no ano 2004 englobaba a 209 das 465 empresas do sector primario na área funcional de Santiago.

O **complexo mar-industria** e, en concreto, as 107 empresas deste subsector consideradas por Ardán, representan no ano 2004 uns ingresos de explotación de 895,4 millóns de euros, o que supón o 43% dos ingresos de explotación totais do sector primario na área funcional de Santiago nese ano, así como o 41,4% do valor engadido total (125,6 millóns de euros). O activo total do subsector mar-industria aporta o 47,6% do total do sector primario, alcanzando no ano 2004 os 720,1 millóns de euros. O emprego medio destas empresas é de 43 traballadores.

A industria conserveira é a rama de actividade máis importante ao acoller en torno ao 9% do emprego e da facturación total do conxunto de empresas consideradas con sede social na área funcional. Estas actividades de “elaboración, conservación de peixes e produción a base de peixes” é especialmente significativa na comarca de Barbanza, xa que estas empresas acollen o 45% dos empregos da comarca e máis da metade da facturación das empresas emprazadas na mesma.

A facturación das empresas da actividade pesqueira propiamente dita representa, aproximadamente, o 6% da facturación das empresas do complexo mar-industria e o 13% do volume total de empregos neste subsector. Dada a importancia da lonxa de Ribeira, a actividade pesqueira concéntrase basicamente na comarca de Barbanza.

No que atinxe á actividade acuícola, as devanditas porcentaxes de facturación e emprego sitúanse no 3,5% e 4%, respectivamente. Unha soa empresa, con sede en Carnota, comarca de Muros, factura case o % da facturación das empresas acuícolas da área de Santiago.

Dada a importancia da industria conserveira, os tres concellos máis importantes en canto á facturación empresarial se refire, son os de Ribeira, Boiro e Pobra do Caramiñal, que acollen case o 90% da facturación total do complexo mar-industria e máis do 40% da facturación das empresas pertencentes ao sector primario e industrias relacionadas.

Os ingresos de explotación xerados polas 149 empresas do **subsector silvicultura-madeira** representan no ano 2004 o 38,2% do total do sector primario (2.082,8 millóns de euros), sendo esta porcentaxe do 42,8% no caso do VEB (303,4 millóns de euros). A rama de actividade máis importante é a correspondente a “Fabricación de chapas, taboleiros, contrachapados, aglomerados, fibras ...”, que acolle case o 90% da facturación total das empresas deste subsector e máis do 60% do emprego. A presenza de FINSA no concello de Santiago explica o feito de que este concello sexa o máis importante canto ao veb xerado polo sector primario nesta área funcional (**cadro 4.29.**).

Finalmente, o **subsector agro-gandeiro** da área funcional de Santiago acolle a 209 empresas que acadaron uns ingresos de explotación de 391,9 millóns de euros, o 18,8% do total do sector primario no citado ano na área funcional, así como 48 e 159,5 millóns de euros de valor engadido bruto e activo total, respectivamente. A actividade máis representativas en canto a xeración de valor engadido den-

tro deste subsector corresponde ás explotacións de gando porcino, con aproximadamente o 25% do valor engadido bruto das empresas do subsector agro-gandeiro na área funcional.

Sector industrial

• Indicadores empresariais: Ardán

Atendendo á metodoloxía seguida por Ardán no estudo das actividades empresariais na área funcional de Santiago, o sector industrial abrangue no ano 2004 un total de 606 empresas, que xeraron un valor engadido bruto a custo de factores de 324,8 millóns de euros. Comparado co conxunto de empresas, este sector acolle o 26,1% das empresas da área funcional, o 27,5% dos ingresos de explotación e o 27,9% do VEB xerado na zona (**cadro 4.11.**).

A súa conta de explotación agregada amosa que os ingresos de explotación aumentaron nun 9,85%, pasando dos 1.447 millóns de euros en 2003 a 1.589 millóns no ano 2004. Tamén medraron os gastos de explotación, un 9,7%, pasando de 1.379,8 a 1.514,2 millóns de euros. En canto ao valor engadido, este experimentou un incremento do 8,1% no período considerado, acadando os 324,8 millóns no ano 2004, polo que o seu peso relativo con respecto aos ingresos de explotación experimenta unha redución de tres décimas: en 2003 representaba o 20,7% e no ano 2004, o 20,4%. As empresas do sector industrial da área funcional presentan no ano 2004 un incremento do 19,3% nos seus beneficios, pasando o resultado neto do exercicio de 34,8 millóns de euros en 2003 a 41,5 millóns de euros no ano 2004.

No **cadro 4.32.** obsérvase o balance agregado das empresas do sector industrial. Entre as fontes de financiamento, redúcese o peso relativo do financiamento permanente, que pasa do 58,1% do ano 2003 ao 57,6% do ano 2004. O activo total aumentou no ano 2004 un 4,5%, chegando aos 1.202,2 millóns de euros, cando no ano 2003 se contabilizara un activo total de 1.150,6 millóns de euros.

De xeito semellante ao que acontece a nivel global, o balance empresarial do ano 2004 amosa que o financiamento permanente cubre a totalidade do activo fixo neto, sendo a parte do activo circulante financiada polo financiamento permanente sensiblemente inferior (o 16,5% fronte ao 24,8% global). O fondo de rotación acadado foi de 100,6 millóns de euros, que, comparado cos 87,7 millóns de 2003, supón un incremento do mesmo do 14,7%. Os acredores a curto prazo, que financian o 83,5% restante do circulante neto, acadan un volume superior aos 509 millóns de euros no ano 2004 (**cadro 4.33.**).

En canto aos principais núcleos de localización das empresas do sector industrial, sobresaie o concello de Santiago, cun valor engadido xerado no ano 2004 de 182,6 millóns de euros, un 9% máis que no ano anterior. O valor engadido polas empresas situadas no concello de Santiago e consideradas por Ardán supón o 56,2% do total de valor engadido polo sector empresarial na área funcional de Santiago. O segundo concello en importancia en canto a valor engadido pola industria é o concello de Padrón, con 43,4 millóns de euros de VEB, un 8,6% máis que no ano 2003 (**cadro 4.34.**).

Para analiza-la distribución comarcal das empresas deste sector económico, considéranse as empresas localizadas nas dez comarcas da área funcional de Santiago que están incluídas nas industrias manufactureiras do *Directorio de empresas de Galicia 2005*.

No que respecta ás industrias manufactureiras, dentro da área funcional é importante distinguir entre as comarcas costeiras, fundamentalmente Muros e o Barbanza, e tódalas demais. Nas comarcas de Muros e o Barbanza sobresaie a facturación das empresas dedicadas á actividade de elaboración e conservación de peixes e produtos a base de peixe, con empresas cunhas facturacións no ano 2005 de ao redor de 150 millóns de euros nos concellos de Boimorto, Pobra do Caramiñal e Ribeira.

**Actividade do sector da industria na área funcional de Santiago 2003-04:
ingresos, custos e resultados**

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Ingresos de explotación	1.446,99	100,00	1.589,49	100,00	9,85
Consumos e outros gastos expl.	1.146,55	79,24	1.264,69	79,57	10,30
Valor engadido bruto coste factores	300,44	20,76	324,80	20,43	8,11
Gastos de persoal	173,94	12,02	187,54	11,80	7,82
Rtdo. económico bruto de explot.	126,50	8,74	137,26	8,64	8,51
Amortizacións	59,36	4,10	61,95	3,90	4,37
Rtdo. económico neto de explot.	67,15	4,64	75,31	4,74	12,16
Rtdo. Financeiro	-22,49	-1,55	-21,68	-1,36	-3,58
Ingresos financeiros	3,26	0,23	2,96	0,19	-9,26
Gastos financeiros	25,75	1,78	24,64	1,55	-4,30
Rtdo. de actividades ordinarias	44,66	3,09	53,63	3,37	20,09
Rtdo. de actividades extraordinarias	3,60	0,25	6,23	0,39	72,91
Rtdo. antes de impostos	48,26	3,34	59,86	3,77	24,04
Impostos	13,45	0,93	18,32	1,15	36,20
Rtdo. neto do exercicio	34,81	2,41	41,54	2,61	19,34
Cash-flow	89,26	6,17	99,71	6,27	11,71

Fonte: Ardán

Cadro 4.32.

Investimento e financiamento do sector da industria na área funcional de Santiago 2003-04

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Activo total	1.150,59	100,00	1.202,19	100,00	4,48
Activo fixo (neto)	581,43	50,53	591,92	49,24	1,80
Gastos amortizables	7,48	0,65	6,63	0,55	-11,38
Inmovilizado inmaterial	46,77	4,07	47,98	3,99	2,57
Inmovilizado material	498,86	43,36	508,34	42,28	1,90
Outro inmovilizado	27,19	2,36	28,70	2,39	5,55
Outro activo fixo	1,13	0,10	0,27	0,02	-75,78
Circulante neto	569,16	49,47	610,28	50,76	7,22
Existencias	179,48	15,60	195,34	16,25	8,84
Debedores	297,24	25,83	308,95	25,70	3,94
Tesorería	71,28	6,19	83,36	6,93	16,95
Outro activo circulante	21,16	1,84	22,63	1,88	6,93
Fontes de financiamento	1.150,59	100,00	1.202,19	100,00	4,48
Financiamento permanente	669,13	58,16	692,48	57,60	3,49
Fondos propios	346,01	30,07	375,28	31,22	8,46
Recursos alleos l/p	295,01	25,64	287,52	23,92	-2,54
Ingresos distrib. en varios exerc.	28,11	2,44	29,68	2,47	5,59
Acreeedores a curto prazo	481,46	41,84	509,72	42,40	5,87
Fondo de rotación	87,70	7,62	100,56	8,36	14,66

Fonte: Ardán

Cadro 4.33.

Principais núcleos de localización do V.E.B.c.f. xerado polas empresas na industria na área funcional de Santiago 2003-04

Núcleos	2003		2004		04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Santiago	167,46	62,4	182,58	62,7	9,0
Padrón	39,94	14,9	43,37	14,9	8,6
Ordes	19,80	7,4	21,26	7,3	7,4
Boiro	12,69	4,7	14,19	4,9	11,8
Ribeira	10,33	3,9	10,01	3,4	- 3,2
Teo	7,82	2,9	8,91	3,1	14,0
Rianxo	5,41	2,0	5,35	1,8	- 1,2
Ames	4,88	1,8	5,33	1,8	9,2
Total área funcional	268,33	100	290,99	100	8,4

Fonte: Ardán

Cadro 4.34.

No resto das comarcas da área funcional de Santiago salientan polo volume de facturación as actividades de fabricación de chapas, taboleiros, aglomerados... no concello de Santiago, cunha facturación de máis de 500 millóns de euros no ano 2003 nunha soa empresa, ou as actividades de fabricación de aparatos de recepción ou de fabricación de carrozarías de motor.

Por facturación tamén destaca, dentro da industria manufactureira da área funcional, a actividade de produción e primeira transformación de aluminio no concello de Padrón ou a actividade de fabricación de produtos lácteos no concello de Negreira, na comarca de A Barcala.

Unha vez analizado o sector industrial no seu conxunto, cómpre facer referencia aos catro subsectores nos que se pode estruturar o sector: enerxía, bens intermedios, bens de equipamento e bens de consumo.

Segundo a metodoloxía empregada, o **subsector enerxético** na área funcional de Santiago, **cadro 4.11.**, estaba composto no ano 2004 por 32 empresas, que xeraron o 18% do valor engadido total do sector industrial na área funcional, 58,6 millóns de euros.

O subsector de **bens intermedios** conta con 123 empresas e un valor engadido de 74,8 millóns de euros no ano 2004, o 23% do sector industrial. Os ingresos de explotación xerados por este subsector no ano 2004 foron de 397,8 millóns de euros, o 25% do total do sector industrial na área funcional.

O subsector de **bens de equipamento**, con 300 empresas, xerou un VEB de 150,3 millóns de euros no ano 2004, o 46,3% do sector. Os ingresos de explotación xerados por este subsector no ano 2004 ascenderon a 907,2 millóns de euros, o que supón o 57% dos ingresos totais xerados polo sector industrial na área funcional no citado ano.

Por último, o subsector de **bens de consumo**, con 151 empresas, xerou un valor engadido de 41,1 millóns de euros no ano 2004, o 12,6% do sector industrial. Os ingresos de explotación xerados por este subsector no ano 2004 ascenderon a 140,8 millóns de euros, o que supón o 8,8% dos ingresos totais xerados polo sector industrial na área funcional no ano 2004.

Sector da construción

Ao igual que se fai na análise do sector industrial, considéranse os datos das variables empresariais presentadas por Ardán, tanto no estudio concreto sobre as actividades empresariais nestas áreas funcionais como no *Directorio de empresas. Informe económico financeiro y de la competitividad 2005*.

As 733 empresas pertencentes a este sector segundo a metodoloxía empregada por Ardán na análise das actividades empresariais na área funcional de Santiago xeraron no ano 2004 uns ingresos de explotación de 1.315,1 millóns de euros (o 22,7% dos ingresos xerados nesta área funcional) e un valor engadido de 348 millóns de euros (o 29,8% do VEB total xerado na área).

O **cadro 4.35.** recolle a evolución desta actividade entre os anos 2003 e 2004. Os ingresos de explotación aumentaron un 11,4%, pasando dos 1.180,5 millóns de euros de 2003 aos 1.315,1 millóns de euros no ano 2004, namentres que os gastos de explotación experimentaron un incremento porcentual do 10,4%, pasando de 1.099,6 millóns de euros a 1.214,2 millóns no ano 2004.

O valor engadido experimentou unha medra do 9% no período considerado, pasando de 319,2 millóns en 2003 a 348 millóns de euros en 2004, polo que decrece lixeiramente o seu peso relativo con respecto aos ingresos de explotación, que en 2003 representaba o 27% e no ano 2004, o 26,5%. É importante destacar que o 37,8% do valor engadido acadado no sector da construción no ano 2004 na área funcional analizada corresponde a empresas localizadas no concello de Santiago de Compostela.

Evolución da actividade no sector da construción na área funcional de Santiago 2003-04: ingresos, custos e resultados

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Ingresos de explotación	1.180,48	100	1.315,07	100	11,4
Consumo e outros gastos de explotación	861,32	73,0	967,04	73,5	12,3
Valor engadido bruto a custo dos factores	319,16	27,0	348,03	26,5	9,0
Gastos de persoal	211,50	17,9	217,66	16,6	2,9
Resultado económico bruto da explotación	107,65	9,1	130,37	9,9	21,1
Amortizacións	26,77	2,3	29,48	2,2	10,1
Resultado económico neto da explotación	80,88	6,9	100,88	7,7	24,7
Resultado financeiro	-18,98	-1,6	-17,85	-1,4	-6,0
Ingresos financeiros	7,29	0,6	6,02	0,5	-17,5
Gastos financeiros	26,27	2,2	23,86	1,8	-9,2
Resultado de actividades ordinarias	61,90	5,2	83,04	6,3	34,1
Resultado de actividades extraordinarias	3,70	0,3	4,07	0,3	10,0
Resultado antes de impostos	65,60	5,6	87,11	6,6	32,8
Impostos	22,10	1,9	29,24	2,2	32,3
Resultado neto do exercicio	43,50	3,7	57,87	4,4	33,0
Cash-flow	66,57	5,6	83,11	6,3	24,8

Fonte: Ardán

Cadro 4.35.

Evolución do investimento e do financiamento do sector da construción na área funcional de Santiago 2003-04

	2003		2004		Taxa variación 04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Activo total	1.456,39	100	1.616,39	100	11,0
Activo fixo (neto)	304,65	20,9	312,48	19,3	2,6
Gastos amortizables	3,92	0,3	2,64	0,2	-32,7
Inmovilizado inmaterial	42,18	2,9	42,55	2,6	0,9
Inmovilizado material	179,03	12,3	165,52	10,2	-7,5
Outro inmovilizado	78,00	5,4	100,25	6,2	28,5
Outro activo fixo	1,53	-	1,53	-	-
Circulante neto	1.151,74	79,1	1.303,91	80,7	13,2
Existencias	576,52	39,6	674,34	41,7	17,0
Debedores	478,32	32,8	511,20	31,6	6,9
Tesorería	70,55	4,8	71,31	4,4	1,1
Outro activo circulante	26,36	1,8	47,06	2,9	78,5
Fontes de financiamento	1.456,39	100	1.616,39	100	11,0
Financiamento permanente	703,31	48,3	787,78	48,7	12,0
Fondos propios	303,51	20,8	358,59	22,2	18,1
Recursos alleos L/P	385,42	26,5	421,88	26,1	9,5
Ingresos distribuídos en varios exercicios	14,39	1,0	7,31	0,5	-49,19
Acreedores a curto prazo	753,08	51,7	828,61	51,3	10,0
Fondo de rotación	398,66	27,4	475,30	29,4	19,2

Fonte: Ardán

Cadro 4.36.

Principais núcleos de localización do V.E.B.c.f. xerado polas empresas na construción na área funcional de Santiago 2003-04

	2003		2004		04/03
	(en millóns de €)	(%)	(en millóns de €)	(%)	(%)
Santiago	119,34	48,1	131,72	48,0	10,4
Ames	32,01	12,9	53,91	19,6	68,4
Oroso	38,50	15,5	22,32	8,1	- 42,0
Ordes	15,02	6,1	18,78	6,8	25,1
Boiro	13,97	5,6	17,12	6,2	22,6
Teo	11,77	4,7	11,79	4,3	0,2
Padrón	9,82	4,0	9,62	3,5	- 2,0
Mesia	7,43	3,0	9,35	3,4	25,9
Total área funcional	247,85	100	274,62	100	10,8

Fonte: Ardán

Cadro 4.37.

As ditas 733 empresas construtoras presentan no ano 2004, en conxunto, un incremento nos seus beneficios do 33%, pasando dos 43,5 millóns de euros en 2003 aos 57,9 millóns de euros no ano 2004. O cash-flow correspondente ao sector aumentou nun 24,8%, pasando dos 66,6 millóns de euros en 2003 aos 83,1 millóns no ano 2004.

No que ao balance agregado se refire, o **cadro 4.36** amosa que entre as fontes de financiamento do sector da construción aumenta lixeiramente o peso relativo do financiamento permanente, que pasa do 48,3% en 2003 ao 48,7% no ano 2004, en detrimento dos acredores a curto prazo, que no ano 2004 representan o 51,3% do total mentres que en 2003 representaban o 51,7% do total. O activo total aumentou no ano 2004 un 11%, chegando aos 1.616,4 millóns de euros, cando en 2003 era de 1.456,4 millóns.

No último ano, o financiamento permanente cubre a totalidade do activo fixo neto e o 36,6% do circulante neto. En canto ao fondo de rotación, este situase para o ano 2004 en 745,3 millóns de euros, un 19,2% máis que o do ano anterior. O 63,3% do circulante neto é financiado polos acredores a curto prazo.

Para completa-la análise das empresas pertencentes a este sector, preséntanse os datos xa citados do *Directorio de empresas 2005* de Ardán, que permiten ver a distribución comarcal da facturación e o emprego nestas empresas na área funcional de Santiago.

Atendendo aos datos recollidos no **anexos 4.3** ata **4.12**., así como no **cadro 4.37**., en canto á facturación do sector da construción na área funcional de Santiago, destacan as empresas localizadas nas comarcas de Santiago e Ordes. Dentro da comarca de Santiago destacan os concellos de Ames e, fundamentalmente, Santiago de Compostela, sendo a actividade cunha maior facturación a de “Construción xeral de edificios”. Na comarca de Ordes salienta, en canto a facturación das empresas construtoras, o concello de Ordes.

Sector servizos

A análise deste sector está dividida en tres grandes bloques nos que se analiza, dunha banda, a situación das actividades comerciais, para a continuación centrarse no subsector turismo e, finalmente, nas actividades do transporte, servizos empresariais e servizos relacionados coa saúde.

• Comercio

A análise deste subsector parte da consideración dos principais datos relacionados coa estrutura do comercio en 2002 (Fonte: IGE, *Estrutura do comercio*) para posteriormente presentar unha visión global da situación e importancia das actividades comerciais na comarca de Santiago.

O número total de establecementos de comercio polo miúdo na área funcional de Santiago acadou no ano 2002 os 5.442 establecementos, o que significa, en termos relativos, unha media de 14,1 establecementos por cada mil habitantes e 1,4 establecementos por quilómetro cadrado. Comparado co total galego, esta área funcional acolle o 13,7% dos establecementos comerciais do conxunto da comunidade autónoma e o 33,6% dos establecementos totais da provincia de A Coruña, sendo a densidade comercial e o número de establecementos por km² en Galicia e na provincia de A Coruña de 14,5 e 1,3 e 14,6, e 2, respectivamente.

Atendendo á distribución comarcal, o **cadro 4.38** reflicte que Santiago é a que presenta a maior densidade comercial, con 16,9 establecementos por cada mil habitantes, moi por encima da densidade media da área funcional (14,1), da a provincia de A Coruña (14,5) e da de Galicia (14,4). No extremo oposto atópase a comarca de Arzúa, con 9 establecementos por cada mil habitantes. No concernente ao

Estrutura do comercio polo miúdo na área funcional de Santiago 2002

	Número empresas	Número establecementos	Densidade comercial (hab.)	numero establecementos por km ²	Superficie venda media (en m ²)	Superficie venda por habitante	Taxa superficie comercial (%)
Arzúa	164	173	9,1	0,4	74,4	0,7	14,2
Barbanza	781	980	14,8	4,0	81,2	1,2	17,3
A Barcala	103	119	10,2	0,6	85,9	0,9	24,3
Muros	181	208	13,2	1,5	72,5	1,0	20,1
Noia	451	491	13,3	1,5	70,4	0,9	17,1
Ordes	338	373	9,8	0,5	99,5	1,0	2,8
Santiago	2.069	2.504	16,9	3,6	110,2	1,9	17,4
O Sar	199	235	13,4	1,3	74,1	1,0	6,4
Terra de Melide	145	179	12,2	0,5	76,0	0,9	16,7
Xallas	152	180	10,7	0,5	92,8	1,0	18,9
Total área funcional	4.583	5.442	14,1	1,4	94,3	1,3	-
A Coruña	13.761	16.194	14,6	2,0	90,1	1,3	7,2
Galicia	33.947	39.661	14,5	1,3	88,0	1,3	8,9

Fonte: Elaboración propia a partir de datos IGE: *Estrutura do comercio*

Cadro 4.38.

Número de establecementos de comercio polo miúdo na área funcional de Santiago 2002: distribución segundo actividade

	E. non especializados	Establecementos especializados			Bens de segunda man	Reparación de efectos persoais e utensilios domésticos	Total
		Alimentos, bebidas e tabaco	Produtos farmacéuticos, artigos médicos, beleza e hixiene	Outro comercio			
Arzúa	44	29	14	83	-	3	173
Barbanza	158	186	35	585	2	14	980
A Barcala	18	21	10	67	-	3	119
Muros	62	33	14	98	-	1	208
Noia	104	85	19	272	-	11	491
Ordes	80	41	31	213	1	7	373
Santiago	326	391	136	1.587	4	60	2.504
O Sar	38	48	11	135	1	2	235
Terra de Melide	41	17	12	107	-	2	179
Xallas	44	22	17	95	-	2	180
Total área funcional	915	873	299	3.242	8	105	5.442
A Coruña	2.668	2.767	868	9.416	43	432	16.194
Galicia	7.036	6.874	2.051	22.611	97	992	39.661

Fonte: IGE: *Estrutura do comercio*

Cadro 4.39.

número de establecementos por quilómetro cadrado, as rateos máis elevadas rexístranse na comarca de Barbanza, con 4,0 establecementos, e Santiago, con 3,6, por riba en ámbolos dous casos da media galega e coruñesa.

Ao igual que acontece no conxunto de Galicia, o **cadro 4.39.** amosa que na área funcional de Santiago o grupo de actividades de “outro comercio polo miúdo de artigos novos en establecementos especializados” é o que acolle o maior número de establecementos, con 3.242 establecementos (59,6% do total de establecementos na área considerada, o 34,4% dos establecementos da provincia de A Coruña dedicados a esta actividade e o 14,3% dos establecementos galegos dedicados a esta actividade), seguido polos grupos de “comercio polo miúdo en establecementos non especializados” e “comer-

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

Establecimientos de comercio polo miúdo 2002: distribución segundo actividade

	521	522	523	524	525	527	Total
Número de establecementos							
Galicia	7.036	6.874	2.051	22.611	97	992	39.661
A Coruña	2.668	2.767	868	9.416	43	432	16.194
Arzúa	44	29	14	83	-	3	173
Barbanza	158	186	35	585	2	14	980
A Barcala	18	21	10	67	-	3	119
Muros	62	33	14	98	-	1	208
Noia	104	85	19	272	-	11	491
Ordes	80	41	31	213	1	7	373
Santiago	326	391	136	1.587	4	60	2.504
O Sar	38	48	11	135	1	2	235
Terra de Melide	41	17	12	107	-	2	179
Xallas	44	22	17	95	-	2	180
<i>(en establecimientos / 1.000 habitantes)</i>							
Densidade comercial							
Galicia	2,6	2,5	0,8	8,3	0,0	0,4	14,5
A Coruña	2,4	2,5	0,8	8,5	0,0	0,4	14,6
Arzúa	2,3	1,5	0,7	4,3	-	0,2	9,1
Barbanza	2,4	2,8	0,5	8,8	0,0	0,2	14,8
A Barcala	1,5	1,8	0,9	5,7	-	0,3	10,2
Muros	3,9	2,1	0,9	6,2	-	0,1	13,2
Noia	2,8	2,3	0,5	7,4	-	0,3	13,3
Ordes	2,1	1,1	0,8	5,6	0,0	0,2	9,8
Santiago	2,2	2,6	0,9	10,7	0,0	0,4	16,9
O Sar	2,2	2,7	0,6	7,7	0,1	0,1	13,4
Terra de Melide	2,8	1,2	0,8	7,3	-	0,1	12,2
Xallas	2,6	1,3	1,0	5,6	-	0,1	10,7
<i>(en m2)</i>							
Superficie venda media							
Galicia	179,7	29,2	44,6	83,4	129,9	36,0	88,0
A Coruña	209,8	28,1	47,8	80,6	108,5	36,2	90,1
Arzúa	102,7	36,1	54,5	75,3	-	96,0	74,4
Barbanza	148,6	26,7	44,3	83,7	x	x	81,2
A Barcala	151,1	29,7	46,0	93,9	-	43,1	85,9
Muros	106,4	28,7	x	71,0	-	x	72,5
Noia	109,7	26,9	39,8	72,0	-	49,9	70,4
Ordes	137,3	31,3	37,0	110,0	x	x	99,5
Santiago	407,7	29,4	48,3	76,8	112,3	42,0	110,2
O Sar	95,7	20,4	31,9	89,9	x	x	74,1
Terra de Melide	118,4	34,3	x	70,7	-	x	76,0
Xallas	161,9	35,0	x	81,7	-	x	92,8
<i>(en m2)</i>							
Superficie venda por habitante							
Galicia	0,46	0,07	0,03	0,69	-	0,01	1,28
A Coruña	0,50	0,07	0,04	0,68	-	0,01	1,31
Arzúa	0,24	0,05	0,04	0,33	-	0,02	0,67
Barbanza	0,35	0,07	0,02	0,74	x	x	1,20
A Barcala	0,23	0,05	0,04	0,54	-	0,01	0,87
Muros	0,42	0,06	x	0,44	-	x	0,96
Noia	0,31	0,06	0,02	0,53	-	0,01	0,94
Ordes	0,29	0,03	0,03	0,61	x	x	0,97
Santiago	0,90	0,08	0,04	0,82	-	0,02	1,86
O Sar	0,21	0,06	0,02	0,69	x	x	0,99
Terra de Melide	0,33	0,04	x	0,52	-	x	0,93
Xallas	0,42	0,05	x	0,46	-	x	0,99

521 Comercio polo miúdo en establecementos non especializados
522 Comercio polo miúdo de alimentos, bebidas e tabaco en establecementos especializados
523 Comercio polo miúdo de produtos farmacéuticos, artigos médicos, beleza e hixiene
524 Outro comercio polo miúdo de artigos novos en establecementos especializados
525 Comercio polo miúdo de bens de segunda man, en establecementos
527 Reparación de efectos persoais e utensilios domésticos
Fonte: IGE: *Estrutura do comercio*

Cadro 4.40.

cio polo miúdo de alimentos, bebidas e tabaco en establecementos especializados”, con 915 e 873, establecementos respectivamente.

O **cadro 4.40.** reflicte que as actividades de “comercio polo miúdo en establecementos non especializados” son as que presentan a maior superficie de venda media tanto en Galicia como nas dez comarcas da área funcional, con 407,6 e 148,5 metros cadrados nas comarcas de Santiago e do Barbanza, respectivamente, sendo no conxunto de Galicia de 179,7 m² e na provincia de A Coruña, de 209,8 m².

No que respecta aos principais datos das empresas que realizan actividades de servizos, os datos das dez comarcas da área funcional analizados nos **anexos 4.x.** mostran as actividades de comercio, hostalería, transporte, actividade inmobiliarias e outras actividades sociais para os concellos da área funcional, sendo, de xeito xeral, a actividade de comercio a que presenta un maior volume de facturación no ano 2005 na área funcional de Santiago.

- **Turismo**

Os **cadros 4.41. a 4.43.** mostran os establecementos e prazas turísticas existentes nos concellos da área funcional, diferenciando segundo a categoría dos mesmos.

No que respecta aos hoteis, hostais e fondas, na área funcional de Santiago, e segundo datos proporcionados pola Dirección Xeral de Turismo, existen, en xaneiro de 2005, tres hoteis de cinco estrelas, sete hoteis de catro estrelas, 14 hoteis de tres estrelas, 18 de dúas e 21 de unha estrela, así como oito hostais de tres estrelas, 49 de dúas estrelas e 73 de unha estrela, e 134 fondas ou casas de hóspedes.

A importancia turística de Santiago de Compostela fai que os tres hoteis de cinco estrelas existentes na área funcional estén localizados neste concello, así como cinco dos sete hoteis de catro estrelas, dez dos catorce hoteis de tres estrelas, seis dos dezoito hoteis de dúas estrelas e sete dos vinte e un hoteis dunha estrela.

O **cadro 4.43.** mostra o número e as prazas, distribuídos por categorías, dos establecementos de turismo rural na área funcional de Santiago.

Na área funcional de Santiago, a un de xaneiro de 2005, existen 80 establecementos de turismo rural que contan con 466 habitacións e 911 prazas. O 23,7% do total de establecementos contabilizados no conxunto da área funcional están localizados na comarca de Arzúa (19 establecementos), seguida da comarca de Terra de Melide, con 15 establecementos. Destaca en canto ao número de establecementos o concello de Arzúa, con 11, e 105 prazas. O segundo concello en importancia en canto ao número de establecementos de turismo rural é o de Santiso, na comarca de Terra de Melide, que conta con 6 establecementos que ofertan 67 prazas distribuídas en 35 habitacións.

No que respecta aos campamentos de turismo, na área funcional de Santiago existen 14 establecementos deste tipo que contan con 5.328 prazas, das que 2.299 (56,3%) están localizadas na comarca do Barbanza, distribuídas en 6 establecementos.

Na área de Santiago funciona tamén un balneario, localizado no concello de Brión, que conta con 59 habitacións e 118 prazas.

No concernente á análise dos indicadores empresariais presentados por Ardán, **cadro 4.44.**, as 167 empresas contabilizadas no subsector turismo, viaxes e ocio –abarca as actividades de hoteis e hospedaxe, restaurantes, bares e cafeterías, máquinas recreativas, axencias de viaxes, distribución de artigos para deporte, recreo e pasatempos, actividades artísticas, deportivas e de espectáculos, e actividades

Establecementos e prazas turísticas na área funcional de Santiago 2005: hotels

	Hotels cinco estrelas		Hotels catro estrelas		Hotels tres estrelas		Hotels dúas estrelas		Hotels unha estrela	
	nº establec.	nº habitacións	nº establec.	nº habitacións	nº establec.	nº habitacións	nº establec.	nº habitacións	nº establec.	nº habitacións
Comarca de Muros	-	-	-	-	-	-	1	14	-	-
Carnota	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muros	-	-	-	-	-	-	1	14	-	-
Comarca de Noia	-	-	-	-	1	63	-	-	3	46
Lousame	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89
Noia	-	-	-	-	1	63	-	-	3	46
Oleiros	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89
Porto do Son	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comarca de Ordes	-	-	-	-	1	34	2	73	2	29
Cercada	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48
Frades	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mesía	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ordes	-	-	-	-	1	34	2	73	2	29
Oroso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48
Tordella	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trazo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comarca de Santiago	3	376	6	669	11	888	9	287	9	198
Aneiros	-	-	-	-	-	-	1	17	-	295
Boqueixón	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brion	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Santiago	3	376	5	577	10	587	6	220	7	31
Teo	-	-	1	92	1	101	1	30	1	137
Val do Dubra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	206
Vedra	-	-	-	-	-	-	1	30	1	30
Comarca de O Sar	-	-	-	-	1	136	2	38	1	26
Douro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37
Parón	-	-	-	-	1	136	2	38	-	-
Rois	-	-	-	-	-	-	-	-	1	26
Comarca de Terra de Melide	-	-	-	-	-	-	1	12	2	49
Melide	-	-	-	-	-	-	-	-	2	49
Santiso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	87
Sobrado	-	-	-	-	-	-	1	12	-	-
Toques	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comarca de Xallas	-	-	-	-	-	-	1	59	-	-
Mazaricos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Santa Comba	-	-	-	-	-	-	1	59	-	-
Comarca de A Barcala	-	-	-	-	-	-	1	40	-	-
A Baia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Negreira	-	-	-	-	-	-	1	40	-	-
Comarca do Barbanza	-	-	1	49	-	-	-	-	3	78
Boiro	-	-	-	-	-	-	-	-	1	149
Pobra do Caramiñal	-	-	-	-	-	-	-	-	1	38
Rianxo	-	-	-	-	-	-	-	-	1	73
Ribeira	-	-	1	49	-	-	-	-	-	18
Comarca de Arzúa	-	-	-	-	-	-	-	-	1	29
Arzúa	-	-	-	-	-	-	1	10	1	15
Boimorto	-	-	-	-	-	-	1	10	-	26
O Pino	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Touro	-	-	-	-	-	-	-	-	1	15
Total área funcional	3	376	7	718	14	921	18	543	21	441
										731

Fonte: Dirección Xeral de Turismo

Cadro 4.41.

Establecementos e prazas turísticas na área funcional de Santiago 2005: hoteis, hostais e fondas

	Hostais/Pensións tres estrelas			Hostais/Pensións dúas estrelas			Hostais/Pensións unha estrela			Fondas/ Casas de hóspedes		
	nº establec.	nº habitac.	nº prazas	nº establec.	nº habitac.	nº prazas	nº establec.	nº habitac.	nº prazas	nº establec.	nº habitac.	nº prazas
Comarca de Muros	1	8	16	7	115	157	7	87	144	6	49	89
Carnota	-	-	-	2	22	40	2	21	36	3	19	29
Muros	1	8	16	5	93	117	5	66	108	3	30	60
Comarca de Noia	-	-	-	2	29	48	10	147	238	13	87	156
Lousame	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Noia	-	-	-	1	20	35	2	35	56	7	44	83
Outes	-	-	-	4	-	-	4	57	92	2	15	25
Porto do Son	-	-	-	1	9	13	4	55	90	4	28	48
Comarca de Ordes	-	-	-	2	16	30	4	50	83	4	32	54
Cercada	-	-	-	-	-	-	1	10	20	-	-	-
Frades	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ordes	-	-	-	2	16	30	2	28	43	-	-	-
Oroso	-	-	-	-	-	-	1	12	20	4	32	54
Tordolia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Trazo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comarca de Santiago	6	148	235	31	435	722	33	673	1.108	86	578	939
Anes	-	-	-	1	7	13	2	13	19	-	-	-
Baqueixón	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brión	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Santiago	6	148	235	27	395	647	29	513	796	85	569	928
Terra de Celanova	-	-	-	3	33	62	1	144	288	-	-	-
Val de Dubra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vedra	-	-	-	-	-	-	1	3	5	1	9	11
Comarca de O Sar	1	7	12	3	31	55	3	21	30	3	20	31
Dobro	-	-	-	-	-	-	1	7	11	-	-	-
Padrón	1	7	12	3	31	55	2	14	19	3	20	31
Rois	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comarca de Terra de Melide	-	-	-	-	-	-	3	25	45	3	13	23
Melide	-	-	-	-	-	-	3	25	45	3	13	23
Santiso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sobrado	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toques	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Comarca de Xallas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	16	30
Mazaricos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	10	20
Santa Comba	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	10
Comarca de A Barcala	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
A Baña	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9	18
Negreira	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9	18
Comarca do Barbanza	-	-	-	3	59	99	11	154	278	13	93	169
Boiro	-	-	-	-	-	-	3	68	116	1	11	19
Pobra do Caramiñal	-	-	-	-	-	-	2	16	29	2	11	18
Rianxo	-	-	-	-	-	-	3	48	90	-	-	-
Ribeira	-	-	-	3	59	99	3	22	43	10	71	132
Comarca de Arzúa	-	-	-	1	23	39	2	38	66	2	10	20
Arzúa	-	-	-	1	23	39	1	23	39	1	4	8
Boimorto	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
O Pino	-	-	-	-	-	-	1	15	27	-	-	-
Touro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	12
Total área funcional	8	163	263	49	708	1.150	73	1.195	1.992	134	907	1.529

Fonte: Dirección Xeral de Turismo

Cadro 4.42.

CONSELLO ECONÓMICO E SOCIAL
INFORME SOBRE AS ÁREAS FUNCIONAIS DE GALICIA

*Establecementos e prazas de turismo rural e campamentos de turismo na area funcional de Santiago
2005*

	Turismo rural			Campamentos	
	nº establec.	nº habitac.	nº prazas	nº establec.	nº prazas
Comarca de Muros	3	18	35	3	669
Carnota	2	15	29	-	-
Muros	1	3	6	3	669
Comarca de Noia	9	59	117	3	714
Lousame	2	11	22	-	-
Noia	2	15	29	-	-
Outes	4	27	54	-	-
Porto do Son	1	6	12	3	714
Comarca de Ordes	3	20	40	-	-
Cerceda	-	-	-	-	-
Frades	-	-	-	-	-
Mesía	2	14	28	-	-
Ordes	-	-	-	-	-
Oroso	-	-	-	-	-
Tordoia	-	-	-	-	-
Trazo	1	6	12	-	-
Comarca de Santiago	12	92	179	2	1.646
Ames	3	19	37	-	-
Boqueixón	1	9	18	-	-
Brión	-	-	-	-	-
Santiago	3	23	45	2	1.646
Teo	2	18	34	-	-
Val do Dubra	-	-	-	-	-
Vedra	3	23	45	-	-
Comarca de O Sar	4	27	53	-	-
Dobro	2	16	32	-	-
Padrón	1	4	8	-	-
Rois	1	7	13	-	-
Comarca de Terra de Melide	15	79	154	-	-
Melide	2	13	26	-	-
Santiso	6	35	67	-	-
Sobrado	5	23	45	-	-
Toques	2	8	16	-	-
Comarca de Xallas	-	-	-	-	-
Mazaricos	-	-	-	-	-
Santa Comba	-	-	-	-	-
Comarca de A Barcala	2	8	16	-	-
A Baña	1	3	6	-	-
Negreira	1	5	10	-	-
Comarca do Barbanza	13	62	122	6	2.299
Boiro	4	25	50	1	165
Pobra do Caramiñal	3	13	25	1	799
Rianxo	5	21	41	1	150
Ribeira	1	3	6	3	1.185
Comarca de Arzúa	19	101	195	-	-
Arzúa	11	55	105	-	-
Boimorto	2	9	17	-	-
O Pino	3	17	33	-	-
Touro	3	20	40	-	-
Total área funcional	80	466	911	14	5.328

Fonte: Dirección Xeral de Turismo

Cadro 4.43.

Principais indicadores empresariais dos subsectores turismo, transporte, servizos empresariais e servizos relacionados coa saúde 2003-04

	Turismo		Transporte		Servizos a empresas		S. relacionados coa saúde	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
	(en millóns de €)							
VEB a custo de factores	44,19	53,35	40,37	43,29	39,55	54,49	35,68	39,35
Ingresos de explotación	131,22	143,89	142,46	153,72	181,87	234,48	81,76	90,49
Resultado de activ. ordinarias	2,10	6,31	4,89	3,67	- 1,82	10,82	0,41	2,17
Resultado neto do exercicio	1,32	4,55	4,37	3,75	1,16	12,96	- 0,05	0,77
Activo Total	142,72	158,77	99,82	103,45	821,74	792,60	44,24	51,34
Activo fixo	95,10	104,96	52,74	54,93	576,54	545,64	23,63	27,60
Circulante neto	47,62	53,81	47,07	48,52	245,20	246,96	20,61	23,74
Financiación permanente	94,87	97,76	59,76	63,33	659,20	630,53	23,95	28,32
Acredores a curto prazo	47,85	61,01	40,06	40,11	162,54	162,07	20,29	23,02

(1) O subsector do turismo está formado, segundo a metodoloxía empregada por Ardán, por 167 empresas; o subsector do transporte, por 97 empresas; os servizos empresariais, por 115 empresas; e os servizos relacionados coa saúde, por 29 empresas.
Fonte: Elaboración propia a partir de datos Ardán

Cadro 4.44.

cinematográficas e de vídeo- acadaron en 2004 uns ingresos de explotación de 143,9 millóns de euros e un valor engadido de 53,3 millóns de euros.

Dentro da área funcional de Santiago, e, en concreto, dentro do sector turístico, é obrigado facer mención particular ao concello de Santiago de Compostela. O Observatorio Turístico de Santiago de Compostela elabora a denominada *Enquisa de demanda turística de Santiago*, dirixida aos visitantes maiores de idade da cidade e que para o ano 2005 reflicte como conclusións máis significativas as seguintes:

No ano 2005, ao redor do 56% dos visitantes da cidade viñeron por primeira vez, mentres que o 44% restante xa o fixeran nalgunha ocasión anterior. En relación ao lugar de procedencia destes visitantes, o 60% teñen como lugar de orixe algún punto do territorio español (Madrid, Cataluña e Andalucía, en orde de importancia), fronte ao 40% restante de procedencia estranxeira, con Portugal, Francia e Alemaña como os países dos que a cidade recibe máis visitantes.

Por outra banda, o 68,5% dos visitantes da cidade no ano 2005 son turistas, isto é, pernoctan ao menos unha noite na cidade, e o 31,5% restante son excursionistas e permanecen na cidade unhas horas (6,8 horas de media). A estadía media no ano 2005 dos turistas na cidade de Santiago ascendeu a 2,4 noites, sendo o hotel o tipo de aloxamento máis utilizado.

Finalmente, unha das variables de maior interese na caracterización do comportamento do visitante de Santiago é o gasto realizado durante a visita. O gasto medio do visitante é de 61,5 euros por día, ascendendo a 71,6 euros/día no caso de turistas e a 38,7 euros/días no caso de excursionistas.

• **Transporte, servizos empresariais e servizos relacionadas coa saúde**

O subsector transportes e servizos asociados, que engloba as actividades de transporte de pasaxeiros, de mercadorías por estrada, estacións de servizo e gasolineiras, servizos relacionados co automóbil e outras actividades anexas aos transportes, rexistrou no ano 2004 uns ingresos de explotación de 153,7 millóns de euros, o 19,3% do total do sector, e xerou un valor engadido de 43,3 millóns de euros, o 22,9% do VEB total do sector. Ardán contabilizou un total de 97 empresas englobadas neste subsector dentro da área funcional de Santiago.

O subsector de servizos empresariais engloba as actividades dos servizos comerciais, servizos xurídicos, de contabilidade, asesoría e estudos de mercado, servizos técnicos de arquitectura e enxeñería, servizos de limpeza, desinfección e conservación, servizos de publicidade e os intermediarios de comercio. Na área funcional de Santiago as 115 empresas contabilizadas neste sector xeraron uns ingresos de explotación de 234,5 millóns de euros no ano 2004 e un VEB de 54,5 millóns de euros, que ven a representar o 29,4% dos ingresos totais do sector servizos na área funcional ao longo do ano 2004 e o 28,8% do valor engadido do subsector no total da área funcional (**cadro 4.44.**).

As 109 empresas consideradas no subsector da comunicación presentan uns ingresos de 175,2 millóns de euros e un valor engadido negativo de 1,2 millón de euros no ano 2004. Engloba este subsector ás actividades de papelería e librerías, edición, artes gráficas e actividades de servizos relacionados, educación, radio e televisión e os servizos relacionados coa informática.

Finalmente, o último dos subsectores considerados dentro do sector servizos é o dos servizos relacionados coa saúde. As 29 empresas analizadas xeraron no ano 2004 un total de 90,5 millóns de euros en ingresos de explotación e 39,3 millóns de euros de VEB. ■